

Ladislav Kudrna

Český otisk v tajné světové diplomacii Znali čeští komunisté a diplomacie Spojených států již v zimě roku 1939 záměry Sovětského svazu?

Hitlerova válka vyčerpá Evropu, která nám potom spadne do klína. Lidé přijmou jakýkoliv režim, který bude po válce následovat.

Alexandr Michajlovič Alexandrov, říjen 1939

Úvod

V roce 1981 našel profesor Igor Lukeš z Bostonské univerzity v *National Archives and Records Administration* (NARA) ve Washingtonu D. C. zajímavý dokument, který posléze zmínil ve své vynikající práci.¹ V té době byl postgraduálním studentem, který své poznámky zaznamenával pouze ručně. Neměl tedy k dispozici kopii dokumentu.

Izraelský badatel Misha Shauli se o dvacet let později vydal po stopě tohoto dokumentu, jelikož se domníval, že by si zasloužil více než jen krátkou citaci. Při vydání knihy profesora Lukeše však zřejmě došlo k tiskové chybě a inkriminovaný dokument byl uveden chybně. Shauli se proto obrátil na několik amerických historiků, kteří ale jeho žádost o pomoc při vyhledání dotyčného dokumentu ignorovali. Teprve v červenci 2007 navštívil NARA, kde strávil mnoho hodin prohlížením mikrofilmů. Jeho hledání bylo korunováno úspěchem.

Následně celý dokument publikoval na svých internetových stránkách² a posléze v německé publikaci pojednávající o méně známých aspektech druhé světové války.³ Obrátil se rovněž na české historiky s možností spolupráce, ovšem bez výsledku. Poté kontaktoval české vyslanectví v Izraeli, které jeho nabídku předalo Ústavu pro studium totalitních režimů, kde nakonec v březnu 2009 skončila u mě. Od té doby jsem byl s Mishou Shaulim v pravidelném kontaktu.

1 LUKEŠ, Igor: *Czechoslovakia between Stalin and Hitler. The Diplomacy of Edvard Beneš in the 1930s*. Oxford University Press, Oxford – New York 1996. LUKEŠ, Igor: *Československo mezi Stalinem a Hitlerem. Benešova cesta k Mnichovu*. Prostor, Praha 1999, s. 262.

2 SHAULI, Misha: *Consul Linnell's transmission of November 20, 1939*. Viz <http://www.bokehakerakh.org.il/Prague1939English.htm> (podle stavu ke dni 30. 3. 2010).

3 SHAULI, Misha: *Hitlers Krieg wird Europa erschöpfen und dann wird es uns wie eine reife Frucht in den Schoß fallen*. In: SUWOROW, Viktor – CHMELNIZKI, Dmitrij: *Überfall auf Europa. Plante die Sowjetunion 1941 einen Angriffskrieg? Neun russische Historiker belasten Stalin*. Pour le Mérite, Selent 2009, s. 158–167.

Avšak jako vůbec první upozornil na tento závažný dokument ve své knize profesor Josef Kalvoda. Stalo se tak již v roce 1978, kdy profesor Kalvoda působil na univerzitě St. Joseph College, West Hartford, Connecticut ve Spojených státech.⁴ Jeho práce vyšla po dvaceti letech konečně i česky.⁵ Profesor Kalvoda v ní shrnul nejpodstatnější fakta z dokumentu a uvedl je do vztahu k sovětské strategii vůči tehdejšímu Československu.

V inkriminovaném archívním dokumentu, který se shodou okolností dostal až do amerických rukou, byly poprvé detailněji odkryty plány Stalinova Sovětského svazu. Domnívám se, že si tento jedinečný materiál zaslouží podrobný rozbor v kontextu událostí a materiálů (nejen) oné doby.

Praha 17. listopadu 1939

Osoba skrytá pod iniciálami J. L. předala v tento den kopii protokolu, kterou právě obdržela. Onen člověk se omluvil, že se nepodepsal pod průvodní dopis a vymazal jména delegátů zmíněná v protokolu. Učinil tak z prostého důvodu: pokud by materiál padl do nepravých rukou, čekal by dotyčné neblahý osud, stejný jako osud mnoha českých občanů v této době, umučených k smrti.

Na scénu vstupuje americký generální konzul

Již 20. listopadu 1939 zaslal americký generální konzul v Praze Irving Nelson Linnel⁶ pět kopií anglického překladu anonymního dopisu, společně s překladem protokolu,

4 KALVODA, Josef: *Czechoslovakia's Role in Soviet Strategy*. University Press of America, Washington 1978, s. 89–91.

5 KALVODA, Josef: *Role Československa v sovětské strategii*. Dílo, Kladno 1999, s. 105–106.

6 Po okupaci českých zemí a odjezdu amerického vyslance Wilbura J. Carra z Prahy (6. dubna 1939) bylo vyslanectví Spojených států (sídlilo v Schönbornském paláci) přeměněno na generální konzulát. Americké ministerstvo zahraničních věcí vybralo do funkce generálního konzula Irvinga N. Linnela, a to dokonce již před německou okupací. Do Evropy vyplul 10. března 1939. Linnel byl absolventem práv na Harvardu a měl rozsáhlé zkušenosti ze zahraniční služby. Před příchodem do Prahy sloužil v Kanadě, ve Velké Británii, v Jižní Africe a v Číně. Přestože je jeho podpis doložený na mnoha dokumentech *National Archives and Records Administration* (dále jen NARA), z nichž některé jsou velmi důležité, George F. Kennan (tato stoupající hvězda americké zahraniční služby dorazila na americké vyslanectví v Praze na konci září kritického roku 1938) naznačil, že byl ve skutečnosti autorem mnoha dokumentů, které odešly z generálního konzulátu na ústředí ve Washingtonu. Vytvořením generálního konzulátu však Spojené státy neuznaly vznik Protektorátu Čechy a Morava. Německé ministerstvo zahraničních věcí poukazovalo na to, že USA postupují nelogicky. Pokud Washington žádal Berlín o povolení zřídit generální konzulát v Praze, zároveň uznával vládu třetí říše nad českými zeměmi. Přes veškeré obtíže se Linnelovi dařilo udržovat chod generálního konzulátu do srpna 1940, kdy byl povolán zpět do Washingtonu. V září téhož roku německé ministerstvo zahraničí požadovalo, aby veškerý americký diplomatický personál opustil Prahu. Před odjezdem předali Schönbornský palác do péče švýcarského generálního konzula Alberta Hubera, který zároveň chránil americké (i britské) zájmy v Praze a staral se o vyslanectví. Ačkoliv bylo později nacistické Německo ve válce se Spojenými státy, nikdy na území jejich konzulátu v Praze nevstoupilo. Podrobněji LUKES, Igor: *The Schönborn Palace and its Prewar American Residents*. In: *Prague Papers on the History of International Relations*, 2008. Institute of World History, Faculty of Arts and Philosophy Charles University Prague, Institute of East European History, Faculty of Historical and Cultural Sciences University of Vienna, Příbram 2008, s. 330–334.

Ladislav Kudrna

na ministerstvo zahraniční ve Washingtonu, zároveň jedna kopie směřovala na americké vyslanectví v Berlíně. Linnel ve své zprávě uvedl, že dotyčný protokol obsahuje záznam rozhovoru, který údajně poskytl Výboru pro osvobození Československa⁷ (Committee for the Liberation of Czechoslovakia) šéf Středoevropské divize Komisaariátu pro zahraniční záležitosti (Central European Division of the Commissariat for Foreign Affairs) Alexandr Michajlovič Alexandrov.⁸

Linnel dále uvedl, že obdržel strojopisnou kopii protokolu, kde byla jména delegátů začerněna inkoustem. Ačkoliv by se některá jména dala dešifrovat, i tak by byla konzulu neznámá, a z tohoto důvodu nebylo možné potvrdit autentičnost dokumentu. Podpisy delegátů na něm byly opatřeny dovětkem soudruh nebo kamarád, druh. Nicméně důvody, proč pisatel dopisu předal materiály bez uvedení svého jména a jmen delegátů, byly zřejmé, pokračoval Linnel a uzavřel svoji zprávu tím, že překlad protokolu byl předložen pro možný zájem ministerstva.⁹

Protokol

Protokol sepsalo 26. října 1939 pět členů (delegátů) Výboru pro osvobození Československa. Jak bylo uvedeno výše, jejich jména byla v dokumentu začerněna. Na jeho začátku stálo konstatování, že delegáti předložili zprávu o svém jednání s moskevskými autoritami. Cokoliv bylo v této zprávě uvedeno, byla pouze pravdivá fakta, což dotyční potvrzovali svojí ctí.

Skupinka pěti českých komunistů¹⁰ vyrazila z Prahy 17. července 1939.¹¹ Ačkoliv se ze všech sil snažila dostat se co nejdříve do Moskvy, dosáhla sovětského hlavního

7 Je vysoce pravděpodobné, že se jedná o zkomolení názvu dotyčné delegace nebo o krycí název, který si čeští komunisté zvolili z konspiračních důvodů.

8 Alexander Michajlovič Alexandrov (1907–1983) byl sovětský diplomat, který měl hodnost – bez zplnomocnění – odpovídající velvyslanci. V letech 1939–1940 byl vedoucím Středoevropské divize Komisaariátu pro zahraniční záležitosti. SHAULI, Misha: *Hitlers Krieg wird Europa erschöpfen und dann wird es uns wie eine reife Frucht in den Schoß fallen*, s. 167. Profesor Lukeš se nejprve domníval, že příjmení Alexandrov mohlo být pouze krycím pseudonymem pro vysokého sovětského úředníka, což byla v té době běžná praxe v Kominterně. Misha Shauli však zjistil, že A. M. Alexandrov byl skutečně hlavou Středoevropské divize Komisaariátu pro zahraniční záležitosti a byl v Moskvě v době, kdy mělo dojít k jednání s českou delegací. Bohužel ruské archivní autority zakázaly jeho kolegovi studovat v tamějších archívech relevantní dokumenty. Přípis Mishi Shauliho autorovi ze dne 17. 3. 2009.

9 NARA, 860F.00B/106. Zde Transmitting, Translation of an Anonymous Letter and its Enclosure, Report of an Interview with an Official of the Soviet Government. Za zaslání tohoto archivního materiálu jsem vděčný Mishovi Shaulimu, kterému tímto velice děkuji.

10 Nemuselo se bezpodmínečně jednat o členy KSČ, ale například o členy Národního hnutí pracující mládeže (NHPM). Společná organizace komunistické a sociálnědemokratické mládeže se začala utvářet po Mnichovu. V listopadu 1938 se připojilo i levé křídlo mladých národních socialistů. Ustavující sjezd měl proběhnout ve dnech 8.–10. dubna 1939. Ten ovšem okupační správa nepřipustila. Povolila ale na velikonocní neděli roku 1939 likvidační shromáždění, které však znamenalo ustavující akt, jelikož v zákulísí se podařilo vyjednat vše potřebné pro přechod do ilegality. Ilegální ústřední výbor KSČ dospěl počátkem listopadu 1939 ke stanovisku, že NHPM se ukázalo v podmínkách okupace být neživou slátaninou, naplněnou oportunistickými iluzemi o uchování kádrů za cenu úplné nečinnosti. Tato organizace byla za svoji činnost velmi ostře napadena na podzim roku 1939, než se stala cílem tvrdých úderů Gestapa. Stanovisko ÚV KSČ zdůraznilo, že mládež zůstala bez vůdců a vedení v době, kdy vzplála nová imperialistická válka, čímž se stala snadnou obětí benešovské nacionalistické propagandy. Podrobněji HÁJKOVÁ, Alena: *Strana v odboji. Z dějin ilegálního boje KSČ v letech 1938–1942*. Svoboda, Praha 1975, s. 76–84, 180–181.

11 Důvodem jejich cesty byla skutečnost, že sovětský rozhlas přestával kritizovat kroky nacistického Německa.

Český otisk v tajné světové diplomacii

města teprve 3. srpna téhož roku. Důvod byl prozaický: museli pochopitelně zvolit ilegální způsob překročení hranic, jelikož již od 16. března 1939 byl zřízen Protektorát Čechy a Morava. Den předtím vznikl „samostatný“ Slovenský štát.

Jakmile se dotčným podařilo spojit se s Čechoslováky žijícími v Moskvě, požádali o slyšení u Stalina a Molotova. Ačkoliv svoji žádost opakovali, nebyli přijati.¹² Konečně je ve dnech 5. a 12. října 1939 přijal Alexandrov. Tedy v době, kdy nacistické Německo společně se Sovětským svazem zpečetily osud Polska, když předtím oba totalitní režimy uzavřely 23. srpna 1939 pakt o neútočení, který obsahoval tajné dodatky o rozdělení sféry vlivu ve východní Evropě a Pobaltí.¹³ Přetice českých komunistů byla značně podrážděna sovětsko-německou dohodou.¹⁴ Alexandrov jim sdělil, že pokud by ji Sovětský svaz uzavřel se západními mocnostmi, Německo by nikdy nezahájilo

Jak tomu měli řadoví čeští komunisté rozumět? Jejich spolubojovníci byli pronásledováni, zavírání a popravování Gestapem, zatímco jejich životní vzor – Sovětský svaz – se začal chovat zcela nepochopitelně. Přípis Mishi Shauliho autorovi ze dne 23. 3. 2009. V něm Shauli odkazuje na svoji korespondenci s profesorem Igorem Lukešem, zejména na Lukešovo setkání s profesorem Jaroslavem Valentou počátkem 90. let v Praze, při kterém Valenta uvedl tento faktor jako hlavní příčinu výpravy pěti komunistických „rebelů“ do Moskvy. Řadoví komunisté se jen těžko orientovali ve spleť mezinárodní politiky SSSR, jak si záhy ukážeme.

- 12 Na tomto místě mnozí zapochybují o autentičnosti dokumentu. Z pozdější, ale i předchozí historie známe mnoho příkladů, jak se „car“ Stalin choval vůči vedoucím představitelům evropských komunistických stran. Když jednal Stalin s Benešem v prosinci 1943 v Moskvě, stál „Kléma“ u dveří jako sluha a ruský „car“ ho ostantativně přehlížel. Stejně tak jiní evropští komunističtí vůdci přiběhli do Moskvy, kdykoliv Stalin „zapískal“. Mnoho z nich naposledy ve svém životě. Jistě bylo naivní očekávat, že přijme delegaci rebelů. Nesmíme však zapomínat na to, že se v bolševických kruzích pěstovala rovnost. Tedy tykáni a „jednoduchý“ životní styl, alespoň navenek. Je proto možné, dokonce pravděpodobné, že komunističtí funkcionáři třetí ligy, tedy ti, kteří zůstali doma a neodešli ani do Moskvy, ani do Londýna, lidé, kteří netušili, že v Kremlu opět žije nový car se svým dvorem, věřili, že je „báčuška“ Stalin přijme. A pokud ne on, tak někdo z jeho lidí. Přípis profesora Igora Lukeše autorovi ze dne 17. 11. 2009.
- 13 K paktu a následujícím úmluvám mezi Moskvou a Berlínem nejnověji VEBER, Václav: Pakt. Sovětsko-nacistická jednání v prvních týdnech druhé světové války. In: *Paměť a dějiny*, 2009, č. 3, s. 5–15.
- 14 Nebyla sama. Stejně na tom byli čeští komunisté doma. Svědčí o tom depeše ÚV KSČ z 31. srpna 1939 určená Gottwaldovi do Moskvy, ve které se praví: *Nová situace vyvolala částečně zmatek. Učinili jsme ihned opatření k objasnění situace masám a pro vystupňování boje proti okupantům. ÚV KSČ vydal mj. dvě provolání. Přípravuje se druhé číslo Rudého práva. Prosíme o lepší podporu rozhlaselem. Národní archiv* (dále jen NA), fond (dále jen f.) Archiv ÚV KSČ, Zahraniční vedení KSČ v Moskvě 1938–1945 (dále jen 1480/0/3), archivní jednotka (dále jen a. j.) 1, inventární číslo (dále jen inv. č.) 1–6, karton (dále jen k.) 1. Depeše I. ilegálního ústředního vedení KSČ Klementu Gottwaldovi. Zde depeše z 31. 8. 1939. Z Moskvy zamířila do okupované vlasti obšírná odpověď: *Současná válka je válka imperialistická, nespravedlivá, na níž má stejnou vinu buržoazie všech válčících států. V žádné zemi nesmí dělnická strana a tím méně komunistická strana tuto válku podporovat. Buržoazie nevede válku proti fašismu, jak to tvrdí Chamberlain a vůdci sociální demokracie. Je to válka dvou skupin kapitalistických zemí o světovládu. Mezinárodní dělnická třída nemůže v žádném případě bránit fašistické Polsko, které odmítlo pomoc Sovětského svazu (sic!) a které potlačuje jiné národnosti. Komunistické strany bojovaly proti stoupencům Mnichova, protože chtěly vytvořit skutečnou antifašistickou frontu za účasti Sovětského svazu, avšak buržoazie anglická a francouzská odmrštily Sovětský svaz, aby mohly vést loupežnou válku. Válkou se situace podstatně změnila. Rozdělení států na fašistické a demokratické pozbylo svého bývalého významu. Podle toho se také musí změnit taktika. Taktika komunistických stran ve všech válčících zemích v tomto období je: vystupovat proti válce, odhalovat imperialistický charakter války; tam, kde existují komunističtí poslanci, musí hlasovat proti válečným úvěrům a vysvětlovat masám, že válka jim přinese jen obtíže a bídu. [...] Komunistické strany musí všude přejít k rozhodující ofenzivě proti zrádcovské politice sociální demokracie. Komunistické strany, zvláště komunistické strany Francie, Anglie, Belgie a Spojených států amerických, které vystupovaly v rozporu s tímto stanoviskem, musí ihned korigovat svou politickou linii. NA, f. Archiv ÚV KSČ,*

Ladislav Kudrna

válku. Ta povede ke světové revoluci, kterou Moskva připravovala již dlouhou dobu. Řekl, že Lenin uspěl při budování komunismu, zatímco Stalin v důsledku své předvídavosti a moudrosti povede Evropu do světové revoluce. *Vy z Čech a zbytek Evropy chybně používáte výraz Sovětské Rusko, když jsme ve skutečnosti Sovětský svaz*, pokračoval Alexandrov a dodal, že jejich aktivity proto musí být zvažovány z tohoto hlediska. Všichni státní úředníci musí být v prvé řadě komunisty. Z tohoto důvodu Stalin, který není Rus, je schopen vládnout státům, ve kterých mají Rusové většinu.

Po tomto expozé se Alexandrov zaměřil na samotnou dohodu¹⁵ uzavřenou s nacistickým Německem. Čeští soudruzi získali velmi podrobné vysvětlení, které posléze sami rozdělili do šesti následujících bodů:

1. Způsobila válku. Obklíčené Německo by nikdy nevstoupilo do války. Hitler byl přesvědčený, že se mu podařilo docílit stejného úspěchu jako v případě Československa. Stále přitom používal tytéž metody podle římského hesla: Rozděľuj a panuj. Tímto způsobem poštvál Čechy proti Slovákům a Polákům.¹⁶ Využil Mnichova, aby vyvolal nedůvěru mezi Československem a Západem. Podnítil Slováky proti Maďarům¹⁷ a Polákům.¹⁸ Byl šťastný a spokojený, že se mu podařilo oddělit Sovětský svaz od Západu.
2. Hitler byl přinucen nechat Sovětskému svazu volné ruce v Baltském moři. Coko-

1480/0/3, a. j. 4, inv. č. 1–6, k. 1. Depеше Klementa Gottwalda I. ilegálnímu ústřednímu vedení KSČ. Zde depеше moskevského sekretariátu KSČ z 8. 9. 1939. Z Protektorátu odešla ve stejný den odpověď do Moskvy. Naznačila, že komunisté v okupovaných českých zemích plně nepochopili nový směr sovětské politiky: *Stanovisko v našem provolání k vypuknutí války: Útočníkem je hitlerovské Německo. Pro nás to znamená vystupňovat boj proti úhlavnímu nepříteli, podporovat válku proti hlavnímu nepříteli, podporovat válku proti Hitlerovi, avšak ostře se diferencovat od západní reakce. Pro Slováky stálý osvobozovací boj českého národa nezávisle od západních imperialistů. Politiku SSSR chápat jako nástroj samostatné politiky mezinárodní dělnické třídy za osvobození všech národů. Je důležité, aby všichni usilovali o porážku fašistického agresora. Přec s imperialistickou válkou, ať žije společný boj národů.* NA, f. Archiv ÚV KSČ, 1480/0/3, a. j. 1, inv. č. 1–6, k. 1. Depеше I. ilegálního ústředního vedení KSČ Klementu Gottwaldovi. Zde depеше z 8. 9. 1939. V protektorátní realitě si však řadoví komunisté nemohli vybírat, kdo je nyní oficiální nepřítel. Navzdory novým vztahům mezi SSSR a Německem, oni byli stále pronásledováni, zavírání a popravováni. Mnohdy byli proto nuceni spolupracovat i s nacionálním, Benešovým či chceme-li nekomunistickým odbojem. Blíže KURAL, Václav: *Vlastenci proti okupaci. Ústřední vedení odboje domácího 1940–1943.* Karolinum, Praha 1997.

15 Po paktu o neútočení následovaly další, zejména ekonomické dohody mezi Moskvou a Berlínem.

16 Poláci se přizpůsobili na mnichovské dohodě. Na základě ultimáta polské vlády, vyslovila československá vláda 1. října 1938 souhlas s odstoupením značné části Těšínska (810 km²), části Opavy, Spiše, Kysúc a Šariše.

17 Maďaři vtrhli 14. března 1939 na Podkarpatskou Rus a po jejím úplném obsazení překročili 23. března východní hranici Slovenského štátu. Slováci se však postavili na rozhodný odpor. Počátkem dubna 1939 boje utichly poté, co byla stanovena nová východoslovenská hranice. Již předtím, 2. listopadu 1938, bylo arbitrážním výrokem německého ministra zahraničí Joachima von Ribbentropa a italského ministra zahraničí Galeazzo Ciana Československo nuceno odstoupit během 5. až 10. listopadu 1938 téměř polovinu Podkarpatské Rusi včetně Užhorodu a značnou část jižního a východního Slovenska Maďarsku. Jednalo se o 11 927 km² s více než jedním milionem obyvatel. Tím bylo ukončeno pomnichovské dělení Československa, které ztratilo 41 098 km² a 4 879 000 obyvatel. Viz *Československé dějiny v datech.* Svoboda, Praha 1986, s. 418.

18 Slovenský štát se zúčastnil polského tažení. Slovenská armáda nasadila proti Polsku armádní sbor čítající 35 000 mužů. Pozemní jednotky se však nedostaly příliš hluboko do polského vnitrozemí, ale spíše se omezily na zpětné dobytí krajů, které Polsko 1. října 1938 obsadilo. Dále Slováci použili proti Polsku tři letky – 39. a 45. stíhací s asi dvaceti avii B-534 a 16. pozorovací letku s deseti

Český otisk v tajné světové diplomacii

liv Velká Británie odmítla Moskvě dát, bylo jí ve skutečnosti nabídnuto Hitlerem, protože on si uvědomil podstatu jejího vyjednávání se Západem.¹⁹ Sovětský svaz byl vyloučen z evropského zámořského obchodu a obchodních styků. Výsledkem Hitlerova úzkoprsého myšlení je to, že Sovětskému svazu umožnil zřídít základny v Baltu, které mohou být později využity proti němu. Sovětský svaz nebude mít žádné potíže s bolševizací baltických států.²⁰

3. Hitler dal Sovětskému svazu šanci vytvořit Velkou Ukrajinu a Bělorusko²¹ tím, že mu nabídl účast na dělení Polska,²² jehož část Sovětský svaz také bez jakýchkoliv ztrát získal.²³

4. Hitler se vzdal na milost a nemilost Sovětskému svazu, čímž se zároveň v jeho pro-

- letovy Š-328. Slovenští stíhači dosáhli jediného vzdušného vítězství (sestřel neozbrojeného spojovacího letounu RWD-8, jehož osádka prchala z poraženého Polska do Rumunska). Blíže viz RAJLICH, Jiří – SEHNAL, Jiří: *Slovenští letci 1939–1945 – Slovak Airmen 1939–1945*. Vydaly Kolínské noviny, Kolín 1991, s. 4. Dne 26. září 1939 poděkoval Hitler Tisovi zvláštním telegramem za „bratrství ve zbrani“.
- Archiv Národního muzea* (dále jen ANM), f. Karel Goliath, neuspořádáno.
- 19 Po okupaci českých zemí probíhala komplikovaná jednání mezi Londýnem a Moskvou, která pokračovala až do srpna 1939. Stalin si byl vědom, že to, co mohl získat od Německa zadarmo, tedy bez války, by od západních demokracií získal pouze válečnou účastí v koalici namířené proti Hitlerovi. Podrobněji KISSINGER, Henry: *Umění diplomacie. Od Richelieua k pádu Berlínské zdi*. Prostor, Praha 1999, s. 335–353.
- 20 Ještě před skončením polské kampaně navrhl Sovětský svaz třem pobaltským státům vojenskou alianci. Požadoval však zřízení vojenských základen na jejich území. Západ, který odmítl garanci těmto malým státům, jim nedal na výběr. Již v rozmezí 15. až 17. června 1940 Stalin anektoval pobaltské státy do Sovětského svazu. Vzpětí následovala stalinská genocida podobně jako na všech územích, kterých se Moskva v letech 1939–1945 zmocnila. Molotov po zřízení základen ostře napadl zahraniční tisk, který psal o tom, že Moskvě jde o sovětizaci Pobaltí. Lidový komisař zahraničí rozhořčeně uvedl: *Zvanění o sovětizaci baltických států je produkt antisovětských provokací a má sloužit jen našim nepřítelům. Neporušitelnost suverenity baltických států a princip nevměšování do vnitřních poměrů je určité a jasně včleněn do smluv o vzájemné pomoci*. ANM, f. Karel Goliath, neuspořádáno.
- 21 Podle tajného dodatku paktu o neútočení, následné smlouvy o hranicích a přátelství (z 29. září 1939), získala Moskva polské východní území o velikosti přibližně 200 000 km² s dvanácti až třinácti miliony obyvatel. Rudá armáda překročila polské hranice 17. září 1939 a obsazená rozsáhlá území byla následně připojena k Ukrajině a Bílé Rusi. Ohledně (nejen) vojenské spolupráce Moskvy s Berlínem viz GROEHLER, Olaf: *Sebevražedné spojenectví. Německo-sovětská vojenská spolupráce 1920–1941*. Ivo Železný, Praha 1997.
- 22 V tomto směru je zajímavé, že veřejnost v Protektorátu vnímala vstup Rudé armády na polské území veskrze pozitivně jako protiněmecký akt. HÁJKOVÁ, Alena: *Strana v odboji*, s. 169. Podobně situaci zpočátku vnímali českoslovenští letci, kteří se zúčastnili polské kampaně. Pro přibližně 115 z nich přišlo vystřízlivění velmi rychle, když upadli do sovětského zajetí, ve kterém po mnoho měsíců velmi strádali, než se podařilo uskutečnit jejich transfer na Západ. Podrobněji KUDRNA, Ladislav: *Českoslovenští letci v sovětském zajetí 1939–1941*. In: *Fakta a svědectví*, 2010, č. 2, s. 28–31. V tomto ohledu je například zajímavá reakce pplk. Ludvíka Svobody na uzavření paktu: *Dnes byl vyhlášen pakt o neútočení mezi SSSR a Německem. Myslím však, že uzavření paktu je vysoká hra SSSR, aby bylo Německo zataženo do války. Závěr byl: „Věříme Rusku, že nezradí.“* SVOBODA, Ludvík: *Deník z doby válečné: červen 1939 – leden 1943*. Mladá fronta, Praha 2008, s. 44.
- 23 Ve skutečnosti Rudá armáda zaznamenala na polském bojišti 737 padlých a 1862 raněných. ANM, f. Karel Goliath, neuspořádáno. Podle jiných údajů to bylo 973 padlých a 202 zajatých. Polská armáda ztratila 70 000 vojáků, 133 000 utrpělo zranění a plných 917 000 upadlo do zajetí. Wehrmacht přišel o 10 572 mužů, dalších 3407 bylo nezvěstných a 30 322 zraněných. EBERLE, Henrik – UHL, Matthias (eds.): *Akta Hitler. Tajná složka NKVD pro Josifa V. Stalina, sestavená na základě protokolů z výslechu Hitlerova osobního pobočníka Otto Günscheho a komorníka Heinze Lingeo, Moskva 1948–1949*. Ikar, Praha 2006, s. 97.

Ladislav Kudrna

spěch vzdal také Německa, valu ve střední Evropě. Uzavřením dohody se Sovětským svazem si Hitler zablokoval svoji vlastní cestu do ostatních států. Ekonomicky byl zcela závislý na Moskvě, která hodlala nasměrovat ekonomiku Německa takovým způsobem, aby přivedla válčící státy do revoluce. Dlouhá válka měla způsobit revoluci v Německu a ve Francii.²⁴ Sověti hodlali zásobovat Němce tak, aby byli stále hladoví.

5. Nechal Sovětskému svazu volné ruce v Besarábii a také v Podkarpatské Rusi. Hitlerovým plánem bylo získat kontrolu jihovýchodní Evropy. Až se tak stane, Moskva znovu získá Besarábii a Podkarpatskou Rus.²⁵

6. Otevřel cestu Sovětskému svazu do Evropy. Výsledek ekonomických smluv²⁶ byl ten, že Hitler rozprostřel Stalinovi cestu do Říše. Jeho válka vyčerpá Evropu, která poté Sovětům spadne do klína. Lidé podle Alexandrova přijmou jakýkoliv režim, který bude po válce následovat. Pouze dva státy mohly Sovětskému svazu blokovat cestu a zabránit realizaci jeho plánů. Byla to Itálie a Velká Británie. Naštěstí pro Moskvu anglo-italsko-francouzské spojení nebude nikdy uzavřeno. Hitler Moskvu ujistil, že má dostatečný vliv a moc, aby kontroloval Ciana a Mussoliniho a zabránil buď intrikám, nebo sblížování mezi Itálií a západními mocnostmi.

Moskva nemohla dovolit, aby Německo prohrálo, protože pokud by se dostalo pod kontrolu Západu a obnoveného Polska, byla by odstříhnutá od zbytku Evropy. Současná válka musí trvat tak dlouho, jak bude Kreml chtít. V případě, že by Itálie vstoupila do války proti Německu, její konec by se urychlil. Sovětský svaz neměl obavy o Japonsko. Jeho nenávisť vůči Sovětům byla zlomena Německem. Ostatně Japonsko bylo velmi angažováno v Číně²⁷ skrz úsilí Moskvy, která utrácela enormní množství

24 Zde se Stalin spoléhal na reminiscenci Velké války, na jejímž konci vypukla revoluce ve vyčerpaném a vyhladovělém německém císařství. Francii přišlo vítězství velmi drahé. Zdevastovaná část severovýchodního území, vyčerpané hospodářství, miliony mrtvých. HART, Liddell: *Historie první světové války*. Jota, Brno 2001.

25 Stalin si rychle vybral zbytek kořisti, kterou mu sliboval tajný dodatek protokolu paktu o neútočení. Zatímco byl Hitler v červnu 1940 zaneprázdněn Francií, Moskva 26. června předložila Rumunsku ultimátum, které se týkalo nejen odstoupení Besarábie, ale i severní Bukoviny. Dva dny poté vstoupila na tato území Rudá armáda. Podkarpatskou Rus získal Sovětský svaz oficiálně až 29. června 1945, respektive 22. listopadu 1945, kdy československý parlament ratifikoval červnovou smlouvu mezi ČSR a SSSR o Zakarpatské Ukrajině, podle níž tato část republiky byly odstoupena sovětské Ukrajině. Rok předtím, 12. listopadu 1944, se konaly pod taktovkou sovětského velení 4. ukrajinského frontu na Podkarpatské Rusi veřejné schůze, na nichž se proklamovalo připojení k Sovětskému svazu. Ve dnech 25. až 26. listopadu 1944 se v Mukačevu sešel první sjezd národních výborů Zakarpatské Ukrajiny, který zvolil Národní radu, jež přijala manifest o sjednocení Zakarpatské Ukrajiny se sovětskou Ukrajinou. Již v této době tedy fakticky přestala být Podkarpatská Rus součástí Československa. Viz *Československé dějiny v datech*, s. 443, s. 459, s. 464. Dále viz ČAPKA, František: *Dějiny země Koruny české v datech*, 2. opravené a doplněné vydání. Libri, Praha 1998, s. 652–653, s. 662. V roce 1945 bylo v Československu ministerstvem vnitra zakázáno používat v tisku názvy Sudety a Podkarpatská Rus.

26 Hospodářské předválečné kontakty mezi Berlínem a Moskvou nebyly fakticky přerušeny. Německo bylo, vyjma krátkého období tří let, nejvýznamnějším ekonomickým partnerem Sovětského svazu. Dne 11. února 1940 došlo v Moskvě k podpisu sovětsko-německé hospodářské smlouvy, v níž se Sověti zavázali dodat Německu během jednoho roku suroviny v hodnotě 430 milionů říšských marek (RM) a během dalšího půl roku za 230 milionů RM. Německo se zavázalo k dodávkám vojenského materiálu a strojírenských výrobků ve stejné hodnotě. Podrobněji VEBER, Václav: *Pakt*, s. 5–7.

Český otisk v tajné světové diplomacii

peněz, aby tuto válku udržela v chodu.²⁸

Závěrem Alexandrov ujistil české komunisty, aby byli klidní, protože nikdy předtím nebyla situace příznivější pro sovětské zájmy.

Pětice českých komunistů poté opět vznesla otázku intervence za zatčené soudruhy v Protektorátu.²⁹ Bylo jim však řečeno, že musí být obětí. Revoluce vyvstane pouze z útisku a bídy. Čím více obětí bude, tím dříve a krutější bude revoluce, ukončil Alexandrov své obšírné exposé.

V závěru protokolu rebelové konstatovali, že měli příležitost přesvědčit se o tom, že sovětský režim udržuje svůj lid na nejnižší možné životní úrovni. Na základě celkového dojmu, který zde získali, dospěli k závěru, že pro československý národ bude nejlepší vzdát se komunismu a vrátit se k západním demokraciím, tedy k systému demokracie. Následovalo pět podpisů (začerněny inkoustem).³⁰

Otázka věrohodnosti dokumentu

Výše uvedený dokument jsem konzultoval s několika předními českými historiky, kteří se k němu stavěli buď odmítavě, nebo vlažně. Já sám jsem dlouhou dobu pochyboval o jeho autentičnosti, čemuž nahrávala jeho anonymita. Pohrával jsem si

-
- 27 Již od roku 1931 okupovalo císařské Japonsko Mandžusko. Po incidentu nedaleko Pekingů začala 7. července 1937 nová fáze japonsko-čínské války. Během necelého roku se lépe vyzbrojená a vycvičená japonská armáda podařilo zmocnit Šanghaje, Nankingu a v říjnu 1938 i Kantonu. Po vstupu Japonců do Nankingu se zde odehrála strašlivá genocida čínských civilistů. Počet obětí se odhaduje na neuvěřitelných tři sta až tři sta čtyřicet tisíc osob. Velká Británie postupovala vůči eskalaci konfliktu na Dálném východě v duchu své evropské politiky appeasementu. Dne 22. července 1939 podepsali japonský ministr zahraničí Arita se svým britským protějškem Craigiem v Tokiu dohodu, jíž vláda jejího Veličenstva uznala japonské výboje v Číně, kterou se zavázala nadále nepodporovat v boji proti japonským dobyvatelům. Tokio si pohrávalo i s myšlenkou zmocnit se Vladivostoku. V květnu 1939 vstoupily japonské jednotky na území Mongolska, se kterým měla Moskva spojeneckou smlouvu již od roku 1936. Po bojích u řeky Chalchyn-gol a jezera Bujr-núr byla do konce srpna 1939 zcela zničena 6. japonská armáda. Tento výprask donutil Japonce k zamyšlení a opatrnému postupu vůči Sovětskému svazu. Díky vynikajícímu sovětskému agentovi Sorgemu si byl Stalin v prosinci 1941 v bitvě pod Moskvou naprosto jist, že si Japonsko nedovolí zaútočit z východu na Sovětský svaz. Podrobněji k této tematice viz CHANGOVÁ, Iris: *Nankingský masakr. Nejkrvavější prolog druhé světové války*. Naše vojsko, Praha 2009. WHYMANT, Robert: *Stalinův špión. Richard Sorge a jeho tokijská špiónážní rezidentura*. Naše vojsko, Praha 2007.
- 28 V prvních měsících války s Japonskem sovětsští dobrovolníci a specialisté pomáhali Číně v jejím obranném boji. Sovětské letci kryli čínská města a dále měli bombardovat japonské objekty na Tchaj-wanu a japonské lodě na fece Jang-c'. V roce 1938 půjčila sovětská vláda Číně sto milionů dolarů, následující rok již sto padesát milionů. V červenci 1939 byla mezi Moskvou a Pekingem podepsána obchodní smlouva. Sovětský svaz dodával dělostřelecký materiál, tanky, letadla, střelivo, benzin, auta. Doprava probíhala přes severozápadní Čínu. ANM, f. Karel Goliath, neuspořádáno.
- 29 Ústřední výbor KSČ ve své depeši z března 1940 zoufale hlásil Gottwaldovi do Moskvy: *Pronásledování strany se denně zostřuje. Zatykáni ve všech krajích. Hromadné zatykáni v Brně, Ostravě a v Praze. Byli to okresní funkcionáři. Hrozné mučení zatčených denním jevem. Gestapo se snaží najít především ústředí. Podnikli jsme všechna nutná opatření i v krajích. Práce všude pokračuje. Informujte svět o tomto teroru*. NA, f. Archiv ÚV KSČ, 1480/0/3, a. j. 2, inv. č. 1–6, k. 1. Depеше I. ilegálního ústředního vedení KSČ Klementu Gottwaldovi. Zde depeše z 4. 3. 1940.
- 30 NARA, 860F.00B/106. Zde Protocol.

Ladislav Kudrna

s myšlenkou, zda nešlo o zpravodajskou hru ze strany nacistického Německa. Chtěl snad Berlín Američanům ukázat, jaké nebezpečí pro Evropu představuje politika Sovětského svazu? Hodlali Němci docílit toho, aby se Spojené státy nadále neangažovaly v evropských záležitostech?³¹ Nakonec v této otázce rozhodla korespondence s profesorem Igorem Lukešem, fundovaným odborníkem na dané téma.

Profesor Lukeš přímo uvedl: *Původ dokumentu je skutečně temný. Linnel uvádí, že ho obdržel anonymně a že tam sice původně byla uvedena jména, která ale potom autor zprávy zakryl. Všechno ostatní mi na zprávě ale připadá zcela autentické. Víím, že se touto větou vystavuji posměchu; v Praze je už léta módní pochybovat o autentičnosti všeho na světě. [...] Docela si umím představit, jak to muselo poctivého českého komunistu šokovat, když slyšel, že ataky nacismu na Evropu, včetně ČSR, jsou konstruktivní pro věc konečného vítězství komunismu na celém světě.*

Heslo „Po Hitlerovi přijdeme my“ bylo oficiálním heslem německých komunistů, než jim Stalin zakázal proti nacistům bojovat. Alexandrov neříkal vlastně nic jiného, než co bylo napsáno na tisících plakátů, tedy: „Po Hitlerovi přijdeme my.“

Alexandrov v Kominterně skutečně existoval. Je to ovšem jméno běžné a navíc se v Kominterně pěstovaly pseudonymy. Jména nic neznamenají. Přesto je dobré vědět, že tam byl muž toho jména a že měl na starosti právě ČSR. Ale hlavně: dokument je podle mého názoru autentický, protože to, co delegaci řekl Alexandrov, je identické s tím, co řekl předtím v Moskvě Gottwaldovi, a on o tom mluvil v Praze ještě před Mnichovem. Je to identické s tím, co řekl Litvinov Heidrichovi v Ženevě, je to identické s tím, co řekl Majskey v Londýně 23. srpna 1939 Benešovi. [...]

Dokumenty falešně jsou nám někdy (zcela výjimečně) podsouvány, abychom radikálně změnili existující názor. Proč falšovat dokument, když jen potvrzuje, co říkají mnohé jiné zdroje?³²

Výše uvedená slova pak potvrdil ve své řeči samotný Stalin. Stalo se tak při jeho projevu ze dne 10. března 1939, který přednesl před vyděšenými delegáty osmnáctého sjezdu strany. Mnozí z nich pociťovali úlevu, že jsou po krutých čistkách stále naživu. Tohoto sjezdu se zúčastnilo pouhých třicet pět ze dvou tisíc delegátů sjezdu, uskutečněného před pěti lety. Za kontrarevoluční činnost bylo zatčeno jedenáct set z nich. Popraveno bylo devadesát osm ze sto třiceti jedna členů ústředního výboru, tři z pěti maršálů Rudé armády, všech jedenáct náměstků komisaře pro obranu země, bez výjimky potom všichni velitelé vojenských oblastí.³³

Stalinova řeč znamenala zásadní obrat ve strategii Sovětského svazu. Zatímco před pěti lety podpořil kolektivní bezpečnost, nyní hovořil o faktické neutralitě v konfliktu mezi kapitalistickými státy: *Zabraněná politika Sovětského svazu je jasná a jednoznačná. Jsme pro mír a posílení obchodních vztahů se všemi zeměmi. To je naše stanovisko a my se jej*

31 Politika izolacionismu, kterou Spojené státy fakticky provozovaly v meziválečném období, byla umocněna 4. září 1940 (v době, kdy zuřila bitva o Británii) vznikem největší protiválečné organizace v americké historii, America First Committee (AFC), která sdružovala 800 000 členů a nejvýrazněji vystupovala proti zapojení USA do druhé světové války. Zanikla postupně teprve po japonském útoku na Pearl Harbor (7. prosince 1941). Podrobněji viz COLE, S. Wayne: *America First. The Battle against Intervention 1940–41*. University of Wisconsin Press, Madison 1953.

32 Přípis profesora Igora Lukeše autorovi ze dne 17. 11. 2009.

33 Podrobněji WATT, Donald Cameron: *How War Came. The Immediate Origins of the Second World War, 1938–1939*. William Heinemann, Londýn 1989, s. 109.

Český otisk v tajné světové diplomacii

*budeme držet, pokud tyto země budou udržovat obdobné vztahy se Sovětským svazem a pokud se nepokusí působit proti zájmům země.*³⁴

Sovětský vůdce pokračoval slovy o tom, že západní demokracie a Německo mají podobnou sociální strukturu a že rozdílnosti mezi Německem a Sovětským svazem nejsou o nic nepřekonatelnější než rozdílnosti mezi ním a kteroukoliv kapitalistickou zemí. Dále rozdělil kapitalistické státy na agresivní a neagresivní.

Bylo v zájmu Sovětského svazu dovolit všem válčícím stranám hluboce klesnout do bahna války. Tajně je v tom podpořit, a potom, až budou oslabeny, objevit se na scéně s plnou silou, samozřejmě v zájmu míru, a diktovat jim podmínky. V politice nebylo místo na moralizování. Politika je politika. V závěru nepřímou uvedl, že uzavře dohodu s tím, kdo nabídne více: *Budeme opatrní a nedovolíme, aby naše vlast byla zatažena do konfliktů válečnými štváči, kteří si zvykli, že za ně budou tahat kaštiny z ohně jiní.*³⁵

V Berlíně, jak se zdá, poměrně rychle pochopili nový kurz sovětské politiky. Svědčí o tom Hitlerova řeč z 28. dubna 1939, v níž vypověděl německo-polský pakt o neútočení, britsko-německou dohodu o námořní plavbě, ale především ani slovem nezaútočil na Sovětský svaz, což do té doby byla v jeho proslovech takřka samozřejmost.

Poté, co sovětský a německý tisk oznámil 24. srpna 1939 podepsání sovětsko-německého paktu o neútočení, byl Západ doslova v šoku. Aby jeho státníci nebyli na pochybách o novém politickém kurzu Moskvy, sdělil Vjačeslav Molotov při ratifikaci paktu, která proběhla 31. srpna 1939 při zasedání Nejvyššího sovětu, mimo jiné: *Všichni víme, že vztahy mezi Sovětským svazem a Německem byly napjaté od té doby, co nacisté přišli k moci. [...] Ale jak řekl 10. března soudruh Stalin: „Jsmo pro obchodní styky se všemi státy,“ a zdá se, že v Německu správně pochopili prohlášení soudruha Stalina a vyvodili správné závěry. Na 23. srpen je třeba se dívat jako na datum velké historické důležitosti. Je bodem obratu v dějinách Evropy, a nejen Evropy. [...] Dějiny ukázaly, že nepřátelství a válka mezi Ruskem a Německem nevedly nikdy k ničemu dobrému.*³⁶

Premiér a lidový komisař zahraničních věcí Molotov dále pokračoval s tím, že pakt ostře napadl britsko-francouzský a americký tisk. Zvláště někteří francouzští a britští socialističtí předáci se domnívali, že úlohou Sovětského svazu bylo bojovat po boku jejich zemí proti Německu. Molotov si pobaveně položil řečnickou otázku, zda se tito váleční štváči nepomátli. Podle dohody nebyl Sovětský svaz povinen bojovat ani na britské, ani na německé straně. Naopak sledoval svoji vlastní politiku, kterou určovaly pouze zájmy sovětského lidu. Pokud měli tito pánové neodolatelnou touhu jít do války, ať tedy jdou sami, ale bez Sovětského svazu. Uvidíme, jací z nich budou bojovníci, ukončil Molotov svoji řeč, která byla odměňována smíchem, potleskem a bouřlivými ovacemi.³⁷

Samotná sovětská strategie rozebíraná v uvedeném dokumentu byla v souladu

34 READ, Anthony – FISHER, David: *The Deadly Embrace: Hitler, Stalin and the Nazi-Soviet Pact, 1939–1941*. W. W. Norton, New York – Londýn 1988, s. 59. Dále viz *Soviet Documents on Foreign Policy III: 1933–1941*. Oxford University Press, New York – Londýn 1953, s. 319–320.

35 Tamtéž.

36 WERTH, Alexander: *Od paktu po Stalingrad: Rusko vo vojne 1941–1945, I. díl*. Vydavatelstvo politickej literatúry, Bratislava 1968, s. 74–75.

37 Tamtéž.

Ladislav Kudrna

s usnesením VI. kongresu Kominterny i s ideovou platformou, kterou její zástupce nastínil ústřednímu výboru KSČ v srpnu 1938. Když 29. listopadu 1938 přišla za sovětským vyslancem v Praze Sergejem Sergejevičem Alexandrovským³⁸ skupina německých komunistů z českého pohraničí, kteří žádali o vízum do Sovětského svazu, dostalo se jim namísto víza slovního výkladu sovětské politiky. Evropa stála na prahu velkých událostí, které Alexandrovskij nemohl konkretizovat, a proto bylo zapotřebí každého komunistického bojovníka, jehož místo bylo v Československu, nikoliv v Sovětském svazu. Němečtí soudruzi však neměli propadat skepsi, protože Moskva na ně nezapomněla, ukončil Alexandrovskij rozhovor.

O několik dní později se Alexandrovskij setkal s budoucím tajemníkem prezidenta Jaromírem Smutným na večírku pořádaném sovětským vyslanectvím. Smutnému bylo sděleno, že Moskvě je nyní zřejmé, že válce s Německem se nelze vyhnout. Sovětský vyslanec pokračoval s tím, že si Berlín a Moskva mezi sebe nejprve rozdělí Polsko, jež se stane dalším dějištěm války.³⁹

Když 4. října 1938 přišel francouzský vyslanec na sovětské ministerstvo zahraničí vysvětlovat důvody, které vedly jeho zemi k uzavření mnichovské dohody, Vladimír Potomkin, náměstek komisaře pro zahraniční záležitosti, jej uvítal mrazivými slovy: *Můj milý příteli, co jste to udělali? Pro nás to nemůže znamenat nic jiného než čtvrté dělení Polska.*⁴⁰

Stalin zcela jistě utrpěl Mnichovem taktickou porážku, kterou však dokázal, jako mnohokrát, zvrátit ve strategický úspěch. Bylo mu zřejmé, že musí prorazit izolaci Sovětského svazu. Cestu z ní skýtala smělá možnost zvratu v sovětsko-německých vztazích. Z tohoto důvodu se Kreml snažil připravit Hitlerovi zázemí pro válku s Polskem, která by ve svém důsledku znamenala válku Německa se západními mocnostmi. Maxim Litvinov⁴¹ v rozhovoru s Arnoštem Heidrichem⁴² v Ženevě uvedl, že tato prozřetelná politika umožní Stalinovi vyčkávat a v klidu zvažovat situaci.⁴³ Jinými slo-

38 Sergej Sergejevič Alexandrovskij (1889–1945) sloužil jako sovětský diplomat v Praze již v letech 1923–1924, poté působil do roku 1925 na Komisaríátu zahraničních věcí v Moskvě, následoval post v Kaunasu a Helsinkách (1925–1928), v Charkovu (v nespecifikované funkci), v Německu (1931–1933) a nakonec opět v Praze (1933–1939). Zatímco jeho předchůdce Alexandr Jakovlevič Arosev a několik členů sovětské diplomatické komunity v Praze zmizelo v průběhu stalinských čistek ve 30. letech, Alexandrovskij přežil. Po okupaci českých zemí se vrátil do Moskvy. Po vstupu SSSR do války byl dvaapadesátiletý Alexandrovskij přidělen do služby v teritoriální obranné jednotce. V průběhu bitvy o Moskvu se stal válečným zajatcem, ale podařilo se mu utéct a připojit se k partyzánské jednotce operující v daném regionu. Poté, co Rudá armáda znovu dobyla tuto oblast, zatkla ho Smerš, obávaná sovětská vojenská kontrarozvědka. Na podzim roku 1945 byl Alexandrovskij, který věrně, obratně a velmi zkušeně sloužil Stalinovi, odsouzen k trestu smrti pro velezradu a bezodkladně popraven. Viz LUKEŠ, Igor: *Stalin and Beneš at the End of September 1938. New Evidence from the Prague Archives.* *Slavic Review*, 1993, Volume 52, No. 1, s. 41–42.

39 LUKEŠ, Igor: *Československo mezi Stalinem a Hitlerem*, s. 263.

40 ADAMTHWAITE, Anthony: *France and the Coming of the Second World War, 1936–1939.* Frank Cass, Londýn 1977, s. 264.

41 Maxim Maximovič Litvinov (17. 7. 1876 – 31. 12. 1951), třetí sovětský lidový komisař pro zahraniční věci v letech 1930–1939. Dne 3. května 1939 byl na svém postu vyměněn Molotovem. Důvodem byla změna kurzu sovětské politiky, ale i Litvinovův židovský původ, který dráždil Němce. V letech 1941–1943 pak působil jako velvyslanec v USA. V roce 1946 odešel do výslužby. Zemřel 31. prosince 1951 na následky třetího srdečního infarktu.

42 Dr. Arnošt Heidrich (21. 9. 1889 – 12. 2. 1968), v kritickém roce 1938 působil jako stálý delegát ČSR ve

Český otisk v tajné světové diplomacii

vy, Západ měl vést dlouhou, vyčerpávající válku s nacistickým Německem, na jejímž konci Sovětský svaz vpochoduje do Evropy s proletářskou revolucí.

Znalost jmen delegátů na české straně

Za pozornost jistě stojí skutečnost, že profesor Jaroslav Valenta sdělil profesoru Igoru Lukešovi při jejich setkání v devadesátých letech jména všech delegátů, kteří v létě roku 1939 odjeli ilegálně do Moskvy. Bohužel, profesor Lukeš si jména nezapsal a profesor Valenta v roce 2002 zemřel.⁴⁴

Po usilovném a vyčerpávajícím studiu archivních materiálů⁴⁵ se mi nakonec v pražském *Národním archivu* podařilo nalézt rusky psaný materiál, ve kterém je uvedeno, že se blíže neurčeného kongresu v Moskvě v roce 1939 zúčastnila následující pětice českých komunistů: Jaroslav, Mirko, Kostka,⁴⁶ Smarkovskij (zřejmě Smrkovský) a Opavskij (zřejmě Opavský).⁴⁷ Bohužel, nic víc v daném materiálu uvedeno nebylo. Cesta pětice českých komunistů do Moskvy proběhla kvůli Gestapu v utajení. Mnohem důležitější však je, že její výsledek musel zůstat tajný, protože delegace si jela do Kremlu stěžovat a kritizovat, což byla bezprecedentní hereze. To byl zřejmě také důvod, proč nebyla zmíněna v oficiálních záznamech strany.

Přes tyto aspekty však nemůžeme jednoznačně konstatovat, že jména delegátů zůstanou navždy neznámá. Není vyloučeno, že se objeví v neočekávaném fondu nebo doposud neuspořádaném osobním archivu (zejména Valenty a Goliatha – viz dále) či fondu.

Postup zahraničního vedení KSČ v Moskvě

Po uzavření paktu o neútočení postupovalo v intencích Kremlo i zahraniční vedení KSČ v Moskvě,⁴⁸ o čemž svědčí i jeho korespondence s domovem. Ve své depeši z 19. listo-

---

Společnosti národů, mimořádný vyslanec a zplnomocněný ministr. Po okupaci českých zemí založil odbojovou skupinu „Parsifal“. Po skončení války jmenován generálním tajemníkem ministerstva zahraničních věcí. Na konci listopadu 1948 utekl s celou rodinou do Spojených států. Dne 25. února 1949 byl zvolen generálním tajemníkem Rady svobodného Československa. V roce 1968 zemřel ve Washingtonu.

43 LUKĚŠ, Igor: *Československo mezi Stalinem a Hitlerem*, s. 262–264.

44 Přípis Mishi Shauliho autorovi ze dne 23. 3. 2009. Kontaktoval jsem syny prof. Valenty, bohužel bez jakéhokoliv úspěchu.

45 V *Archivu Národního muzea* jsem prostudoval pozůstalost prof. Valenty vztahující se k danému období. Na jména dotyčných komunistů jsem však nenarazil. Dále jsem studoval v *Národním archivu* a v *Archivu bezpečnostních složek* (dále jen ABS).

46 Ústřední výbor KSČ zaslal počátkem ledna 1940 do Moskvy depeši s tímto textem: *Mládežnické hnutí pokračuje dosud ilegálně formou dřívější jednotné organizace. Ukázalo se v nové situaci jako neudržitelné, dělnická mládež nehraje ve všeobecném revolučním hnutí téměř žádnou roli. Organizace byla volná a zásadní. Dole již byla přijata usnesení o výstavbě samostatné organizace pracující mládeže přísně na zásadách marxismu-leninismu pod vedením strany. Bohužel byl nyní zatčen nejlepší mládežník Olda Papež. Mirko a Kostka selhali. NA, f. Archiv ÚV KSČ, 1480/0/3, a. j. 2, inv. č. 1–6, k. 1. Depeše I. ilegálního ústředního vedení KSČ Klementu Gottwaldovi. Zde depeše z 10. 1. 1940.*

47 NA, f. Archiv ÚV KSČ, 1480/0/3, a. j. 39, inv. č. 26–46, k. 3. Zde seznam českých komunistů, kteří byli na kongresu v Moskvě v roce 1939.

48 V prosinci 1938 došlo k jeho ustavení v Moskvě. Jeho členy byli zpočátku Klement Gottwald, Jan

Ladislav Kudrna

padu 1939, která reagovala na nedávné události v Protektorátu, Gottwald přímo uvedl: *Sdělte své hodnocení studentské akce a poprav. Považujeme situaci za velmi vážnou. Strana se nesmí dát strhnout k takovým akcím, které by již dnes ve svých důsledcích mohly vést k ozbrojeným bojům. Pobouření mas se musí projevit jinými vhodnými prostředky a přispět k dalšímu upevnění bojové jednoty. Varujeme před provokacemi jak ze strany okupantů, tak i ze strany Chamberlainových agentů. Všechny síly napřít k paralyzování šovinistických živlů. Otevřeně vystupovat proti Benešovi jako agentu Chamberleimovu. Beneš dává zatýkat naše lidi ve Francii a Anglii.*⁴⁹

Čtrnáct dní po vypuknutí války Gottwald instruoval ilegální vedení strany⁵⁰ v Praze v tom smyslu, aby vystoupilo proti zneužívání osvobozenického boje československého lidu pro imperialistické cíle anglo-francouzského válečného bloku, jak to praktikovali „benešovci“. Benešova zahraniční akce byla ve službách imperialistů, a tedy nepřátel Sovětského svazu. Komunisté neměli připustit, aby se domácí národněosvobozenické hnutí podřídilo této akci nebo ji podporovalo: *Z cizácké nadvlády nás neosvobodí imperialisté Chamberlain – Daladier, kteří před rokem vydali Československo Hitlerovi a zradili Španělskou republiku, nybrž sám československý lid ve spojení s německou a rakouskou dělnickou třídou svrhnou Hitlera a osvobodí se národnostně a sociálně. Sovětský svaz je a zůstává jediným opravdovým přítelem porobených národů, a tím i národů Československa.*⁵¹

Přes tyto jednoznačné direktivy nebyli mnozí komunisté v Protektorátu vnitřně zcela ztotožnění s novou politikou Sovětského svazu. Svědčí o tom prosincová depeše do Moskvy: *Roste počet agitačních materiálů. Velké slabiny: strana není dosud politicky a ideologicky pevně semknuta a úplně orientována. Boj proti Benešovi, šovinismu a reformismu slabý. Převažuje masová práce. Kospirace nedostatečná. Žádná ideologická činnost.*⁵²

V pravidelném denním hlášení Gestapa ze dne 25. září 1939 se psalo o *zmatku a chaosu uvnitř ilegální KSČ*.⁵³ O den později se v depeši domácího vedení KSČ Gottwaldovi hovořilo o tom, že mezi dělníky v Protektorátu panuje dezorientace.⁵⁴

V samotném ilegálním vedení KSČ probíhal ještě v roce 1940 ostrý ideový a politický zápas týkající se správné volby linie strany. Ten nakonec vedl až k tomu, že v době porážky Francie vyloučilo I. ilegální vedení KSČ (Eduard Urx a Viktor Synek)

Šverma, Václav Kopecký, Viliam Široký (do začátku roku 1941), Rudolf Slánský, Bohumír Šmeral (do 8. 5. 1941), Čeněk Hruška (do konce roku 1939), Josef Krosnář, Bruno Köhler, Rudolf Appelt, Rudolf Vetiška a Robert Korb. *Československé dějiny v datech*, s. 418.

49 NA, f. Archiv ÚV KSČ, 1480/0/3, a. j. 4, inv. č. 1–6, k. 1. Depeše Klementa Gottwalda I. ilegálnímu ústřednímu vedení KSČ. Zde depeše z 19. 11. 1939.

50 Do 15. dubna 1939 pracovalo I. ilegální vedení KSČ ve složení Emanuel Klíma, Eduard Urx a Jan Zika. Viktor Synek pobýval v té době v Moskvě. Do září 1939 stáli v čele ilegální KSČ výše uvedení. Od září 1939 do července 1940 to byli Klíma, Urx, Viktor Synek, Zika a Otto Synek. Od července do prosince 1940 Viktor Synek, Urx, Zika, Otto Synek. Stejně osoby stály v čele strany od prosince 1940 do února 1941. Ve dnech 12.–13. února 1941 zatkl Gestapo členy ilegálního vedení KSČ (až na Ziku), plus další významné komunistické funkcionáře. *Československé dějiny v datech*, s. 426, 429.

51 NA, f. Archiv ÚV KSČ, 1480/0/3, a. j. 4, inv. č. 1–6, k. 1. Depeše Klementa Gottwalda I. ilegálnímu ústřednímu vedení KSČ. Zde depeše ze 14. 9. 1939.

52 NA, f. Archiv ÚV KSČ, 1480/0/3, a. j. 1, inv. č. 1–6, k. 1. Depeše I. ilegálního ústředního vedení KSČ Klementu Gottwaldovi. Zde depeše z 13. 12. 1939.

53 HÁJKOVÁ, Alena: *Strana v odboji*, s. 163.

54 Tamtéž, s. 165.

Český otisk v tajné světové diplomacii

z vedoucí funkce Emanuela Klímu pro jeho extrémní a značně demagogické lpění na direktivách Kominterny ve vztahu k boji proti okupantům a západním velmocím. Vyloučení bylo sice potvrzeno z Moskvy, napětí uvnitř strany však neskončilo, zejména pro řadové členy strany.⁵⁵

Již v polovině února 1940 navrhol I. ilegální ústřední výbor KSČ Gottwaldovi zvážit zřízení vlastní černé vysílačky, které se jevilo jako *velmi důležité vzhledem k stupňované benešovské propagandě v rozhlase a vzhledem k trvajícím nedobrym náladám obledně politiky Sovětského svazu*.⁵⁶

Ohledně postupu zahraničního vedení strany, respektive tehdejšího politického kurzu Moskvy, máme k dispozici nesmírně zajímavé glosy od komunisty, který v inkriminovanou dobu pobýval na území Sovětského svazu. Nikoliv však jako člen vedení KSČ, ale jako vězeň stalinského režimu. Jedná se o Karla Goliatha, celoživotně přesvědčeného demokratického komunistu. V prvních letech po skončení Velké války působil jako tajemník Bohumíra Šmerala. Po okupaci unikl zatčení tím, že se v červenci 1939 připojil k československému zahraničnímu odboji v Polsku. V září téhož roku upadl v jednotce pplk. Ludvíka Svobody do sovětského zajetí. Následně byl zatčen a bez soudu si odseděl plných sedmáct let v sovětských lágrech. Teprve na zákrok generálního tajemníka KSSS Chruščova byl propuštěn a rehabilitován.

V roce 1955 se vrátil do Československa, čímž však jeho životní peripetie zdaleka nekončily. Počátkem 60. let byl opětovně zatčen a následně prohlášen za nesvéprávného. Posléze byl, jako úplně zdravý, propuštěn. Za zatčením stály především jeho jedinečné rukopisy, ve kterých odkrýval praktiky stalinského režimu. Stranou jeho zájmu nezůstala ani zahraniční politika Sovětského svazu po uzavření paktu o neútočení. Svoji roli hrálo rovněž vyřizování účtů s tehdejšími komunistickými prominenty (např. s Václavem Kopeckým, který byl členem komunistických vlád až do své smrti v roce 1961).

Dr. Goliath se narodil 10. září 1901 v Jičíně, zemřel 6. ledna 1985 v Ostravě. Pro prostudování části jeho rozsáhlé pozůstalosti⁵⁷ jsem se rozhodl zveřejnit na tomto místě jeho pozoruhodné postřehy a osobní zkušenosti z doby, o které pojednává tato studie.

Po zajetí Rudou armádou uvedl: *My čeští legionáři byli hromadně pozatýskáni s výslovným odůvodněním, že jsme antinacisty. Na Lubjance⁵⁸ hlavní slovo vedla berijánská⁵⁹ smečka*

55 JANEČEK, Oldřich: *Z počátků odboje, 1938–1941*. Naše vojsko, Praha 1969, s. 16.

56 NA, f. Archiv ÚV KSČ, 1480/0/3, a. j. 2, inv. č. 1–6, k. 1. Depeše I. ilegálního ústředního vedení KSČ Klementu Gottwaldovi. Zde depeše z 16. 2. 1940.

57 Za možnost jejího prostudování jsem zavázán PhDr. Mileně Běličové a Mgr. Liboru Jünovi, kterým tímto velice děkuji.

58 Moskevská Lubjanka byla od roku 1917 sídlem sovětských tajných služeb. V průběhu velkého teroru ve 30. letech 20. století zde byli popravováni ti, co se znelíbili Stalinovi. Zároveň sloužila jako vězení.

59 Odvozeno od jména Lavrentije Pavloviče Beriji (29. 3. 1899 – 23. 12. 1953), který byl pravou rukou sovětského vůdce. Aktivně se podílel na krvavých čistkách ve třicátých letech. Počínaje 25. listopadem 1938 se stal lidovým komisařem vnitra. Po Stalinově smrti byl v následujícím boji o moc poslán Chruščovem na smrt. Blíže KREMLEV, Sergej: *Berija: Lučšij menedžer XX. veka*. Eksmo, Moskva 2008.

Ladislav Kudrna

sovětská a česká. Tito nečestní bířici neměli mozek k myšlení, nýbrž jen nos k větření politického pachu. Správně vycítili Stalinův vítr – dohoda s Hitlerem nebyla epizodou vynucenou okamžikem. A tato politická konstelace zanesla myšlenky rasismu až do samého pelechu Berijovy láje. Hlavním prosazovatelem této infekce byl kapitán, tj. v armádním názvosloví plukovník Rodos. Z jeho úzkých rtů vycházela úsloví o rase, árijských, německém národním socialismu. Vzpomínám, jak mladí čekističtí⁶⁰ důstojníci stáli za ním a v rozpacích hleděli druh na druhu a na mne. Informace o nás této bandě dodával Václav Kopecký, jenž zašel tak daleko, že nejen zorganizoval celé „řízení“ a jemu odpovídající „svědectví“ pomocí koupenných ničemů-lži svědků, nýbrž dokonce se sám přihlásil za svědka a vskutku svědčil – rovněž křivě. Měl jsem v ruce protokol. Je obsažen ve spise č. j. 13/340258 prokuratury SSSR. Kopecký udělal vše, aby mne dostal na popraviště.⁶¹

Později se Dr. Goliathovi dostaly do rukou Kopeckého proslovy v moskevském rozhlasu z epochy sovětsko-německého přátelství. V jedné ze svých řečí měl dokonce nabádat český národ, aby pochopil, že NSDAP je socialistická strana, svým programem příbuzná tendencím a silám sovětské komunistické strany. Doporučoval proto loajální postoj k nacismu a snažil se dokázat, že Hitler nevede imperialistickou válku, nýbrž spravedlivý boj o rozšíření životního prostoru velkého kulturního národa, aby si tak zabezpečil nerušený vývoj a důstojné postavení ve světě. Imperialistickou válku proti Německu vedly západní mocnosti v čele s Velkou Británií s cílem opanovat světové trhy na úkor německého národa a vytlačit z nich veškeré německé zboží. Po skončení první světové války se zmocnily německých kolonií a v této válce chtěl Západ německý národ úplně zničit a vyhladovět.⁶²

Podobné projevy měly znít z Kopeckého úst v době, kdy český a polský národ trpěl pod německou okupací. I když je z Goliathových pamětí zřejmá averze vůči tomuto stranickému demagogovi, domnívám se, že výše i níže uvedené informace obsahují více než pověstné zrnko pravdy. Porovnal jsem tvrzení z jeho rukopisů s dnešní odbornou literaturou a mohu konstatovat, že většina z nich obstojí ve světle faktů.

Václav Kopecký měl být rovněž autorem rezoluce, na jeho návrh přijaté zahraničním vedením ÚV KSČ dne 15. prosince 1940. Zde je její podstatný obsah: *Sovětsko-německé přátelské smlouvy představují úhelný kámen mezinárodní situace, o němž se již roztříštily imperialistické a protisovětské plány anglo-francouzského bloku a o němž se nyní rozbíjí záměry Spojených států. Dějinný význam cesty soudruha Molotova do Berlína⁶³ tkví v tom, že se již*

60 Čeka (rusky: Vserossijskaja črezvyšajnaja komissija po borbe s kontrrevolucijej, spekuljacijej i sabotažem: Vseruská mimořádná komise pro boj s kontrarevolucí, spekulací a sabotáží) byla první z tajných policíí založených v sovětském Rusku. Byla založena samotným Leninem 20. prosince 1917. V jejím čele stanul neblaze proslulý Felix Edmundovič Dzeržinskij (11. 9. 1877 – 20. 7. 1926). V roce 1922 byla Čeka přetvořena v GPU. Později byla změněna na OGPU (1923–1934). Následovalo přejmenování na NKVD (1934–1946). Poslední nástupnickou organizací byla KGB (1954–1991). Podrobněji RAYFIELD, Donald: *Stalin a jeho mistři popravci. Hodnověrný portrét tyрана a těch, kdo mu sloužili*. Beta-Dobrovský – Ševčík, Praha – Plzeň 2006. Rovněž viz značně kontroverzní spis: DZERŽINSKIJ, Felix Edmundovič: *Výbor z díla*. Naše vojsko, Praha 1974.

61 ANM, f. Karel Goliath, neuspořádáno.

62 Tamtéž.

63 Pro Stalina se stalo velmi zlověstnou událostí podepsání trojstranného paktu ze dne 27. září 1940, jímž se Německo, Itálie a Japonsko zavázaly k účasti ve válce proti jakémukoliv dalšímu státu, který

Český otisk v tajné světové diplomacii

na podkladě pokračování přátelských vztahů mezi Německem a Sovětským svazem maří plány Spojených států⁶⁴ na rozšíření války a její obrácení na Východ.

Sovětský svaz bude i nadále využívat rozporů mezi imperialisty pro rozšíření svého vlastního postavení a bude střežit příchod chvíle vhodné pro definitivní rozražení kapitalistického obklíčení. Sovětský svaz na podkladě své mírové politiky získává stále větší sympatie u všech národů, zejména též u pracujícího lidu velkého národa německého. To vše činí z Beneše a jím vedené emigrace škůdce zájmů českého národně-osvobozeneckého boje a svrchovaně nepřátelskou a krajně nebezpečnou agenturu anglo-amerického kapitálu v českých řadách. Z této strany hrozí českému národu osudné zneužití, jež by český národ dovedlo do tragické srážky s německým revolučním dělnictvem a hlavní naší nadějí a oporou, se socialistickou vlastní všech pracujících, se Sovětským svazem.

Iluzí širokých vrstev ve Spojené státy a nepochopení imperialistické podstaty politiky Anglie a Ameriky využívají Benešovi poraženci k nové aktivitě. Ve smyslu zahraničních pokynů agitují pro vítězství anglo-amerického bloku jako domnělého předpokladu našeho osvobození, pokračují v nesmyslných šovinistických štvanicích, zasévají nenávist českého obyvatelstva k německým dělníkům oblečeným ve vojenské uniformy, budí nedůvěru k politice Sovětského svazu. Jejich činnost je naprosto neslučitelná se zájmy českého národně-osvobozeneckého boje a jejich služba mezinárodnímu kapitálu ve lživé masce národních hrdinů musí být nemilodárně odhalena.⁶⁵

Tuto rezoluci měl korigovat a doplnit Klement Gottwald. Dále s ní měl souhlasit a schválit ji Rudolf Slánský a ostatní představitelé stalinské frakce, v Moskvě vystupující jako představitelé českého komunismu. Paradoxem doby byla rezoluce napsána a přijata šest měsíců před vznikem německo-sovětské války. Karel Goliath dále uvedl, že v téže době byl v Sovětském svazu, mimo jiné, zakázán i Čapkův román *Válka s mloky*. Důvodem byl útok českého spisovatele na spřátelenou mocnost.

by se postavil na stranu Velké Británie. Ačkoliv byl pakt na první pohled namířen proti Washingtonu, musel sovětského vůdce zneklidnit. Na podzim roku 1940 rostlo napětí tak rychle, že Hitler i Stalin učinili poslední pokus přelstít se navzájem. Nakonec byl do Berlína poslán Molotov, který začal 12. listopadu 1940 jednat s Ribbentropem a posléze se samotným Hitlerem. Ve hře stále byla možná porážka Velké Británie a sovětský vůdce nechtěl být za žádnou cenu stranou při dělení této bohaté kořisti. Jednání však vyšla doztracena. Molotov měl větší strach ze Stalina než z Hitlera a navíc nebyl oprávněn k tomu, aby přistoupil jménem SSSR k trojstrannému paktu. Hitler, který měl ve zvyku vést dlouhé monology, nebyl absolutně připraven na jednání s osobou typu Molotova, který dokázal vyvézt z rovnováhy mnohem vyrovnanější osobnosti, než byl neurotický Hitler. Když Molotov 14. listopadu odjízďel z Berlína, vydal Hitler rozkaz, aby byly letní štábní plány přepracovány v operacní plán útoku na Sovětský svaz, k němuž mělo dojít nejpozději v létě roku 1941. Stalin značně podcenil netrpělivost svého spojence a protivníka v jednom. Předpokládal, že po vzoru Napoleona nepošle svou armádu do obrovských prostorů Ruska dřív, než dokončí válku s Anglií. Podrobněji KISSINGER, Henry: *Umění diplomacie*, s. 361–374.

64 Byla zásluha Franklina Delano Roosevelta, že dokázal přimět svůj izolacionistický národ k účasti ve druhé světové válce. Národ, bez kterého by Británie nemohla nikdy porazit nacistické Německo. V klíčovém roce 1940 potřetí kandidoval na prezidenta Spojených států a s přehledem zvítězil nad republikánským kandidátem Wendellem Willkiem. Již předtím však podnikl mnoho praktických kroků na podporu Albionu v jeho válečném úsilí. Podrobněji KISSINGER, Henry: *Umění diplomacie*, s. 375–401.

65 ANM, f. Karel Goliath, neuspořádáno.

Ladislav Kudrna

Svým způsobem je potom příznačné, jak někteří sověští důstojníci vnímali Hitlera, respektive nacismus jako takový. Goliath vzpomíná: *Kdysi v noci byl jsem na Lubjance předvolán k důstojníkovi Čeky. Byl to Armén. Měl na stole v jednom rámci dvě fotografie: Stalinskou a Hitlerovu. Podívali jsme se na sebe a oba jsme mlčeli. Myslil jsem si, že mne chce vyprovokovat. Mýlil jsem se, neb podobná konfigurace chazaina a Führera nebyla řídkým zjevem. Již po návratu domů koncem padesátých let vyprávěli mně soudruzi-legionáři, jak po jistou dobu byli internováni v Oránkách u Gorki a náčelník okresní Čeky, k němuž přicházeli vyřizovat své záležitosti, měl na svém pracovním stole též zarámované dueto obou duce, což jistě bylo milé přijetí protinacistických vojáků [...].*⁶⁶

Na jiném místě uvedl: *Tebdy, na Lubjance, jsem mluvil s vyšetrovateli o „německých fašistech“. Moje slova velmi rozčílila Rodose a jeho kumpány ve stejnokrojích důstojníků Čeky. Tvrдили, řvali, křičeli bouchající do stolu pěstmi: „Není německého fašismu, je jen německý národní socialismus a to je náš spojenec, náš přítel.“ Hrozili mně dalším trestním stíháním, že pomlouvám německé nacisty nazývaje je fašisty. Nakonec já sám a všichni ostatní legionáři byli odsouzeni OSO⁶⁷ na 8 let uvěznění v koncentráku (v oné době bylo to maximum v pravomoci OSO) za protisovětskou činnost podle § 58/10 trestního zákona RSFR.*

*Tato protisovětská činnost podle oficiálního zdůvodnění spočívala v tom, že jsme čeští vojáci-legionáři, že se zbraní v ruce jsme vystupovali proti hitlerovskému Německu a že i nadále tak chceme činit (což nikdo z nás ani sebemeně nepopíral), tím vším porušujeme sovětsko-německé, čti: stalinsko-ribbentropovské smlouvy a za toto, za tento „zločin“, později kombinovaný novými „činy“ podobné váhy, jsem proseděl ve fašistických koncentracích stalinského Ruska nikoliv 8, nýbrž 17 roků.*⁶⁸

Emigrantské vedení strany v Moskvě nadále postupovalo zcela dle příkazů Krem-lu. Dva měsíce před německým útokem na Západ psal Gottwald domů, že spolu s německým proletariátem zastává strana společnou linii proti západnímu imperialismu jako válečnému agresoru. Nadále bylo vedení strany proti zahraniční akci Beneše a Osuského: *V zemi je třeba vést takticky vedenou politickou kampaň proti pařížskému Národnému výboru a jeho akcím: nucené mobilizaci, použití českých formací jako protisovětských a koloniálních skupin, proti perzekuci Čechů a Slováků ve Francii a Anglii. Zásadně odmítáme vytváření československé zahraniční armády.*⁶⁹

Jak známo, postoj Moskvy, respektive zahraničního vedení KSČ, se změnil teprve po vstupu Sovětského svazu do války (22. června 1941). Předtím mnozí komunisté v řadách československé zahraniční armády postupovali podle instrukcí strany.

Po vylodění zbytků československé armády ve Velké Británii vypukla v táboře Cholmondeley těžká krize, respektive vzpoura značného počtu mužstva proti důstojnickému sboru. Nepomohla ani Benešova osobní návštěva tábora 26. července 1940. Příčinou byly především události z Francie⁷⁰ a politický kurz Moskvy. Přes půl tisíce

66 Tamtéž.

67 OSO – Zvláštní výbor soudního dvora.

68 ANM, f. Karel Goliath, neuspořádáno.

69 NA, f. Archiv ÚV KSČ, 1480/0/3, a. j. 5, inv. č. 1–6, k. 1. Depeše Klementa Gottwalda I. ilegálnímu ústřednímu vedení KSČ. Zde depeše z 19. 11. 1939.

70 Československá armáda vznikala v táboře Agde u Středozemního moře. Životní podmínky tu byly

Český otisk v tajné světové diplomacii

vojáků vystoupilo z armádních řad a nechalo se raději internovat v britských Pioneer Corps, než aby bojovali za československou věc. Mnoho z nich se do armády vrátilo na popud strany po Novém roce 1942. Návrat byl umožněn abolicí prezidenta Beneše ze dne 24. prosince 1941. Do poloviny prosince téhož roku se do řad armády vrátilo 152 rebelů.⁷¹

Vybrané ohlasy na uzavření paktu v dobovém tisku

V londýnských *Times* byly 26. srpna 1939 ve třech článcích podrobně rozebrány příčiny uzavření paktu, přičemž nechyběly ani prognózy do budoucna.⁷² Články měly v záhlaví velký nadpis KOMUNISTÉ A PAKT.

První článek pocházel od pařížského dopisovatele *Timesů*, který zachytil atmosféru v hlavním městě 25. srpna 1939. Korespondent uvedl, že nenápadné, nicméně efektivní posílení francouzské vojenské síly pokračovalo, ačkoliv se zdálo, že žádné další kategorie rezervistů nebyly den po zveřejnění paktu povolány. Nadále však probíhala rekvizice osobních aut, nákladních vozů a koňů stejně jako různých prostor. Veškerý průmysl národní obrany byl dán pod přímou kontrolu státu. Byly vydávány plynové masky všem, kdo je ještě neobdrželi. Dále byly podnikány nezbytné kroky pro záchranu uměleckých pokladů a oficiálních archivů.

Mezitím Georges Bonnet, francouzský ministr zahraničí, který se 25. srpna 1939 znovu setkal s britským a polským vyslancem, dále i s vyslancem španělským, očekával kompletní zprávu, již měl podat francouzský vyslanec v Moskvě Paul-Emile Naggiar na základě svého jednání s Vjačeslavem Molotovem.⁷³ Poté se očekávalo, že francouzská vláda zaujme k paktu rozhodné stanovisko.

katastrofální. Nemálo českých důstojníků vystupovalo šovinisticky vůči židovským, německým, ale i slovenským vojákům. Stranou jejich „zájmu“ pochopitelně nezůstali bývalí interbrigadisté ze španělské občanské války, tzv. španěláci. Na frontě někteří důstojníci neprokázali právě statečné chování a při ústupu se nestarali o své muže.

71 Z původních 10 530 mužů měla československá pozemní „armáda“ po vylovení na britských ostrovech v létě roku 1940 pouhých 3274 mužů. Většina mužstva (především Slováci) zůstala ve Francii, kde měla živnosti a mnohdy i své rodiny. Slováci museli do československé armády ve Francii, stejně jako sudetští Němci (pokud nedali přednost francouzské internaci), povinně narukovat na základě mobilizačního rozkazu vydaného 17. listopadu 1939 Československým národním výborem v Paříži. Celkem 539 nespokojenců záhy opustilo československou armádu, aby byli posléze internováni v britských pracovních táborech. Z toho počtu bylo 120 „španěláků“. Mnozí byli členy komunistické strany. Dále 115 převážně sudetských Židů, kteří si díky své mateřtině, což byla často němčina, užíli svoje nejen ze strany důstojníků, ale i obyčejných vojáků. Zajímavé je, že 115 vojáků se přihlásilo k židovské národnosti, ale plných 225 k židovskému náboženství. Sudetských Němců bylo 61, z nich 40 patřilo mezi Jakschovy přívržence. Čechů bylo 223 (včetně španěláků, to platí i o ostatních kategoriích), Slováků 105, Maďarů 25, šest Rusínů, tři Rumuni a jeden Francouz. Podrobněji KUDRNA, Ladislav: *Odbohlání bojovat. Vlastenectví československých letců na pozadí válečných a politických událostí druhé světové války*. Naše vojsko, Praha 2010, s. 84–85. Dále viz KUDRNA, Ladislav: *Cholmondeley 1940. Příčiny a průběh jedné krize československé zahraniční armády. Fakta a svědectví*, 2010, č. 4, s. 28–31.

72 Za jejich zaslání děkuji Mishovi Shaulimu.

73 Paul-Emile Naggiar se 25. srpna 1939 ptal Vjačeslava Molotova mimo jiné, jaký vliv má uzavření paktu na francouzsko-sovětskou smlouvu z 2. května 1935. Viz *Soviet approached for explanation. The Canberra Times*, August 24, 1939. Francie a Sovětský svaz podepsaly 2. května 1935 smlouvu o spolenectví

Ladislav Kudrna

Mimovládní politické kruhy však již vynesly svůj verdikt a jeho výsledek, dokonce i v případě socialistů,⁷⁴ byl rozhořčený odpor vůči francouzským komunistům. Například onoho inkriminovaného 25. srpna se uskutečnilo setkání kabinetního výboru zahraničních věcí, jehož socialistický člen Salomon Grumbach vestoje navrhl vyloučení komunistických členů. Návrh byl sice zamítnut na ústavním základě, ale ukázal, jak hluboká propast zeje mezi dvěma stranami, které až donedávna postupovaly ruku v ruce. Bylo to také dokladem toho, že francouzští socialisté nebyli vůbec pozadu za ostatními, pokud se jednalo o národní bezpečnost, zakončil svůj článek britský novinář.

Druhý z článků nesl název *Confédération Générale du Travail*⁷⁵ (CGT – Všeodborový svaz práce) *odsuzuje pakt*. Na jeho začátku bylo konstatováno, že pocity umírněných levicových kruhů našly příznačnou odezvu v rozhodnutí přijatém administrativním výborem CGT. Po vyjádření naděje, že mír může být ještě zachráněn, rezoluce pokračovala prohlášením, že CGT vždy odsuzovala tajnou diplomacii bez ohledu na to, která země ji praktikovala. Pakt samotný pak přišel v době, kdy napětí v Evropě dosahovalo vrcholu.

Pokud šlo o komunisty samotné, někteří z nich se pokoušeli o nemožný úkol přesvědčit své krajany o tom, že pakt byl příspěvkem k zachování míru. Toto fantastické tvrzení však nemohlo najít žádnou podporu, ale jistě stálo za pozornost, že divoce formulovaný manifest komunistické strany, publikovaný ve stranickém deníku *L'Humanité* ráno 26. srpna, vedl v průběhu dne k zabavení všech jeho dostupných kopií francouzskou policií a později téhož dne i k zastavení vydání večerníku *Ce Soir*.⁷⁶ Všeobecně se očekávalo ještě více energických opatření, která na Francouzsku komunistickou stranu (FKS) v budoucnu čekají.⁷⁷ Autor článku pokračoval tím, že odpoledne

a vzájemné pomoci. Obsahovala klauzuli o okamžitém a automatickém poskytnutí pomoci, a to i tehdy, nevydá-li Společnost národů žádné doporučení, pouze s odvoláním na čl. 16 Paktu Společnosti národů o pomoci oběti nevyprovokovaného útoku. Závazek francouzské pomoci se nevztahoval na případný sovětsko-japonský konflikt. Československo-sovětská smlouva byla podepsána 16. května 1935. Její 2. článek stanovil, že závazek vzájemné pomoci se stane účinným, jen pokud bude oběti útoku poskytnuta pomoc ze strany Francie. Podrobněji LUKÉŠ, Igor: *Československo mezi Stalinem a Hitlerem*, s. 53–63. Dále KLIMEK, Antonín – KUBŮ, Eduard: *Československá zahraniční politika 1918–1938. Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů*. Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha 1995, s. 70–72.

74 Podrobněji k Francouzské socialistické straně (Parti socialiste français) GRAHAM, Bruce Desmond: *Choice and Democratic Order. The French Socialist Party, 1937–1950*. Cambridge University Press, New York – Cambridge 1994.

75 *Confédération générale du travail* (CGT) je národní centrum odborové organizace a první z pěti významnějších francouzských odborových organizací. Byla založena v roce 1895 sloučením *Fédération des bourses du travail* (Federace dělnických rad) a *Fédération nationale des syndicats* (Národní federace odborů). Přestože byli komunisté z Všeodborového svazu práce vyloučeni v důsledku sovětsko-německého paktu, byla CGT rozpuštěna vládou ve Vichy a následně sama sebe transformovala do odbojové organizace. Poté byla čím dál více ovlivňována francouzskou komunistickou stranou. Podrobněji DREYFUS, Michel: *Histoire de la CGT. Cent ans de syndicalisme en France*. Complexe, Bruxelles 2005.

76 *Ce Soir* byl francouzský komunistický večerník, který vycházel v letech 1937–1953. Podrobněji na http://fr.wikipedia.org/wiki/Ce_soir (podle stavu ke dni 30. 3. 2010).

77 Francouzská komunistická strana prováděla po vypuknutí války pacifistické akce, jejichž účelem bylo přerušení války a uzavření míru s Hitlerem. Postupovala naprosto dle instrukcí Moskvy. Z tohoto důvodu byla 26. září 1939 zakázána, vedoucí představitelé zatčeni, zatímco ostatní se ukryli. ANM, f. Karel Goliath, neuspořádáno.

Český otisk v tajné světové diplomacii

26. srpna čtyři zástupci, prezentující pět komunistických členů kabinetního výboru zahraničních věcí, učinili prohlášení, ve kterém se pokusili ospravedlnit sovětskou akci, přičemž potvrzovali své vlastenectví.

Francouzští komunisté uvedli, že sovětské Rusko zasáhlo do mnichovské dohody, ale zároveň dodali, že pokud pan Hitler zamýšlí začít válku, měl by si dobře uvědomit, že by našel všechen francouzský lid sjednocený proti sobě. Sdělení bylo zakončeno nabádáním k uzavření francouzsko-britsko-sovětského spojení, které bylo podle nich v současné době naprosto uskutečnitelné. Názory členů výboru zahraničních věcí na tuto možnost se odrazily v rozhodnutí přijatém všemi kromě dotyčných komunistů, které pevně, ale mírným jazykem litovalo sovětského rozhodnutí, uzavřely *Timesy* druhý z článků.

Třetí, nejdůležitější článek se zabýval samotnými motivy Kominterny. Začal tím, že zprávy, které nemohly být zatím potvrzeny, obíhaly odpoledne 26. srpna 1939 díky tomu, že britští a francouzští komunisté obdrželi komuniké od Georgiho Michajloviče Dimitrova, a to jménem Kominterny. V tomto dokumentu měly být údajně dány následující důvody pro uzavření sovětsko-německého paktu:

1. Nové taktiky byly pocítovány jako nezbytnost s ohledem na zkušenosti uplynulých pěti let, které vedly k nežádoucím volebním a jiným spojení s demokratickými a buržoazními stranami.⁷⁸
2. Ačkoliv soudržnost Sovětského svazu s demokratickou mírovou frontou by vedla k zablokování Osy⁷⁹, znamenalo by to poškození komunistických principů a podporu kapitalistických zemí.
3. Sovětská vláda a Kominterny se proto rozhodly, že je nejlepší držet se stranou jakéhokoliv konfliktu. Zůstávaly však připraveny zasáhnout poté, co budou mocnosti zaneprázdněny a oslabeny válkou. Teprve tehdy vznikne naděje na zajištění sociální revoluce.
4. Pakt byl velkým a diplomatickým vítězstvím pro Sovětský svaz na účet Osy.

78 V době od 25. července do 25. srpna 1935 proběhl v Moskvě VII. kongres Kominterny, na kterém byl přijat projekt lidové fronty, který předpokládal vytvoření široké antifašistické koalice politických reprezentací dělníků, rolníků a středních vrstev. Vyhlášená změna v přístupu k sociální demokracii (do té doby hlavní nepřítel komunistů, tzv. teorie sociálfašismu byla přijata na VI. kongresu Kominterny v létě 1928) korespondovala s pokusem o vybudování kolektivní bezpečnosti v Evropě. Pochopitelně se Stalin nevzdával svého cíle – světové revoluce, respektive vytvoření hlavní světové velmoci ze Sovětského svazu. Evropská levicová veřejnost přijala výsledky kongresu s neskrývaným nadšením.

79 Míneňna Osa Berlín – Řím – Tokio. Jednalo se o vojensko-politické uskupení nacistického Německa, fašistické Itálie a následně císařského Japonska. Spojenectví má svoji genezi v německo-italské smlouvě z 25. října roku 1936, kterou si obě země, zjednodušeně řečeno, rozdělily sféry svého vlivu v Evropě (zejména v Podunají). Berlín rovněž uznal italskou anexi Etiopie, plus oba státy uznaly Frankovu prozatímní vládu. Již o měsíc později se k Ose připojilo Tokio, které s Berlínem uzavřelo Pakt proti Kominterně (Řím se připojil 6. listopadu 1937). Na tuto smlouvu navázal Ocelový pakt z 22. května 1939, ve kterém se obě země zavázaly k vzájemné pomoci v případě války s třetí mocností. Podrobněji WISKEMANN, Elizabeth: *The Rome – Berlin Axis: a study of the relations between Hitler and Mussolini*. Collins, Londýn 1966.

Ladislav Kudrna

5. Hlavní překážkou k uzavření dohody mezi Francií, Velkou Británií a Sovětským svazem byl nepřátelský postoj Polska, Rumunska a zemí, které uzavřely Balkánský pakt.⁸⁰

Ať byly skutečné důvody pro uzavření paktu jakékoliv, francouzské mínění si zvyklo na novou, nepřijemnou realitu, která znamenala ze strany Moskvy ztrátu morálky, pokračovaly *Timesy* a dodaly, že jistí němečtí agenti měli mnoho práce s tím, aby změnili negativní obraz paktu, což však byla chabá naděje. Jednou formou jejich útoku bylo ujištění, že jakmile pan Hitler získá Gdaňsk a zpět hranice z roku 1914, představí světu „konstruktivní plán“ evropského míru a odzbrojení. Článek však končil jasným konstatováním, že tyto záruky zatím padly na kamenitou půdu paměti.⁸¹

Zdáleka největším překvapením se mohl stát článek, který se 8. září 1939 objevil ve švédském večerníku *Svenska Pressen*, vycházejícím v Helsinkách. Za vše mluvil jeho výbušný název: *Druhá světová válka podpoří světovou revoluci. Pakt o neútočení s Německem je důležitou součástí plánů Kominterny*. Článek, na rozdíl od těch z londýnských *Timesů*, šel přímo k jádru věci.

První část textu přeložil do anglického jazyka švédský historik Carl O. Nordling, jenž následně ve svém článku⁸² podrobně rozebral Stalinovu řeč, kterou měl sovětský vůdce přednést před svými nejbližšími spolupracovníky 19. srpna 1939.

Článek začal konstatováním, že den předtím, než byl uzavřen s Německem pakt o neútočení, všichni komunističtí vůdci v Rusku a zahraničí obdrželi oběžník,⁸³ koncipovaný jako dialog:

- *Došlo ke změně konečných cílů Kominterny?*
- Ne. Konečný cíl Kominterny je stále stejný: světová revoluce.
- *Je světová revoluce možná v tento moment?*
- Ne, všechny pokusy o aktivaci světové revoluce selhaly.
- *Nemohlo by vypuknutí světové revoluce být uspíšeno posílením agitace?*
- Ne (následovalo vyjmenování důvodů, proč je to nemožné v různých zemích).
- *Jak by mohla být světová revoluce uspíšena?*
- Dlouhou válkou (následovalo detailní vysvětlení a citace z Marxe, Engelse a Lenina).
- *Urychlí sovětsko-německý pakt vypuknutí války?*
- Ano, protože neutralita Ruska umožní Německu, aby realizovalo své plány.
- *Co se stane, pokud Sovětský svaz neuzavře vůbec žádný pakt? Ať už s Německem nebo s Anglií a Francií?*
- Dokud Sovětský svaz nevyjádří svůj postoj, mírové řešení konfliktu je možné.

80 Balkánský pakt byla dohoda podepsaná 9. února 1934 mezi Řeckem, Tureckem, Rumunskem a Jugoslávií. Jejím cílem bylo udržení statu quo v dané geopolitické oblasti po skončení Velké války. Jeho znění viz http://www.rastko.rs/istorija/diplomatija/pbs_e.html (podle stavu ke dni 30. 3. 2010).

81 Communists and the Pact. *The Times*, August 26, 1939.

82 NORDLING, Carl O.: Did Stalin deliver his alleged speech of 19 August 1939? *The Journal of Slavic Military Studies*, 2006, Volume 19, No. 1, s. 93–106. Za zaslání tohoto podnětného článku děkuji Mishovi Shaulimu.

83 Ve skutečnosti však nic nenasvědčuje tomu, že by kdokoliv z komunistických vůdců v zahraničí tento oběžník obdržel.

Český otisk v tajné světové diplomacii

- *Co Sovětský svaz podnikne, aby uspíšil světovou revoluci?*
- Musí podporovat Německo takovým způsobem, aby mohlo zahájit válku, a potom se pokusit ovlivnit její průběh tak, aby se stala dlouhou.

Podle obdržných informací byl oběžník vypracován na schůzi v Kremlu, které se kromě Stalina zúčastnili Molotov, Vorošilov, Ždanov, Lazar Kaganovič, Andrejev, Šverník, Mikojan, Kalinin a ostatní.⁸⁴ Oběžník měl předem zabránit nespokojenosti mezi komunistickými vůdci a vysvětlit jim, proč byl pakt s Německem uzavřen.

Článek dále pokračoval tím, že proběhla rovněž diskuse o následcích uzavření paktu ve frankistickém Španělsku a ve Vatikánu. Jak se nedávno ukázalo, stálo Španělsko za Svatou stolicí. Španělský ministr zahraničních věcí prohlásil, že jeho země, pokud se týkalo rusko-německého paktu, v případě války zachová naprostou neutralitu, což bylo přijato s uspokojením. Zároveň však bylo zřejmé, že si Španělsko ohledně jeho uzavření nedělalo žádné iluze. *Zdá se, že by snad Španělsko mohlo přehodnotit svůj postoj k paktu proti Kominterně*,⁸⁵ napsal deník Svaté stolice *L'Osservatore Romano*⁸⁶ a pokračoval, že jeho postoj byl samozřejmě podmíněn Japonskem. Podle církevního deníku bylo snadné pochopit, jak se může vyvíjet taková revize španělského postoje. Nicméně bylo těžké přehlédnout, že to byl právě deník *L'Osservatore Romano*, který se nejvíce radoval, když se Španělsko rozhodlo stát se oficiálním členem Paktu proti Kominterně!

Švédský večerník dále uvedl, že se hodně mluvilo o důvodech, které vedly Rusko k tomu, aby souhlasilo s dohodou takového znění, které Ribbentrop přednesl v Kremlu.⁸⁷ Ruští emigranti pro to měli následující vysvětlení: možné politické spojení Německa a Anglie bylo pro Rusko noční můrou už v červenci 1914, a to je důvod, proč Rusko v Berlíně zradilo rusko-britská jednání o vojenských zakázkách. Stalin se rovněž obával možného německo-britského sblížení. Švédský žurnalista dále poukázal na fakt, že Stalin se při jednáních nikdy nezmínil o svém plánu, jímž měl být sen o světové revoluci. Mír mezi Anglií a Německem by znamenal i mír v Evropě. Mír v Evropě by byl největší překážkou expanze bolševismu. Článek byl ukončen konstatováním, že všeobecná válka by byla naprosto zničující, zatímco „divák“ v Kremlu by získal vše.⁸⁸

Skutečnost, že se výše uvedený oběžník objevil pouze v malých provinčních novinách, signalizuje, že byl buď poslán výlučně do *Svenska Pressen*, nebo byl vypuštěn do světa takovým způsobem, že šance na jeho získání byla velmi malá. Prohnaný pomlouvač by samozřejmě nevybral žádnou z těchto alternativ. Jestliže oběžník pochá-

84 Jednalo se o všechny členy politbyra v roce 1939. Chyběl pouze Chruščov, který se inkriminované schůze nezúčastnil.

85 Frankistické Španělsko přistoupilo k Paktu proti Kominterně 7. dubna 1939 a 27. dubna téhož roku též tajně k Ose Berlín – Řím. Na východní frontě sice sloužila dobrovolnická Modrá divize, ale Španělsko nikdy nevstoupilo do války.

86 Deník *L'Osservatore Romano* vychází od 1. července 1861. Viz http://en.wikipedia.org/wiki/Osservatore_Romano (podle stavu ke dni 30. 3. 2010).

87 Ve skutečnosti to byl Stalin, který určoval průběh jednání o paktu. Doslova si pohrával s Hitlerovými nervy a oddaloval podpis do poslední chvíle, kdy si byl konečně jistý tím, že dosáhl všeho, co chtěl. Blíže KISSINGER, Henry: *Umění diplomacie*, s. 348–350.

88 *Världskriget främjar världsrevolutionen. Nonaggressionspakten med Tyskland ett viktigt led i Kominterns planer. Svenska Pressen*, 8. September 1939.

Ladislav Kudrna

zel od Stalina, mohl by zvolit první alternativu jako zkušební balon, aby viděl, jaký dojem udělá v malém měřítku. Pravděpodobnější je, že by použil nějaký temný kanál, aby nebylo možno vystopovat kremelského vůdce.

Záznam údajné Stalinovy řeči byl rovněž publikován v *Revue de Droit International* vycházející v Ženevě. Končil konstatováním, že Stalinův proslov byl pozorně poslouchán a po jeho skončení nenásledovala žádná diskuse. Byly položeny pouze dvě otázky malého významu, které Stalin zodpověděl. Poté byl jeho návrh ohledně uzavření paktu o neútočení s Třetí říší přijat jednohlasně. Následně politbyro rozhodlo pověřit Manuilského, předsedu ruské sekce Kominterny, aby společně s Dimitrovem, na pokyn samotného Stalina, vypracovali instrukce vhodné k poskytnutí komunistickým stranám v zahraničí.

Švédský historik Nordling se domníval, že oběžník pocházel skutečně z Kremlu. Uvedl všechny členy politbyra, vyjma Chruščova. Jmenování politbyra nebo Kominterny jako původce oběžníku by znamenalo vytvoření velmi dobrého padělku. Nicméně v samotných Helsinkách se o jednotlivé členy politbyra nikdo nestaral. Byl to Stalin a Molotov, kteří figurovali v denících oné doby, stěží někdo jiný. Editor *Svenska Pressen* si dokonce ani neuvědomil, že jména Lazar a Kaganovič patří jedné a té samé osobě (ve vydání z 8. září 1939 byla jména členů politbyra oddělena čárkou: Lazar, Kaganovič, Andrejev atd.). Na druhou stranu měl Stalin důvod k tomu, aby objasnil, že to byl Lazar, a nikoliv jeho bratr Michael, kdo se zúčastnil inkriminované kremelské schůze. Michael Kaganovič byl na Západě naprosto neznámý. Přidání zkratky „a ostatní“ sice nijak nepomohlo čtenářům v Helsinkách nebo na Západě orientovat se ve spleťtých nuancích moskevské politiky, ale byla často používána při vyjmenovávání účastníků kremelských schůzí. Vorošilov a Chruščov byli 19. srpna 1939 na lovu, a nemohli se tedy kremelského setkání zúčastnit. Oběžník skutečně vynesl jméno druhého z nich.

Skromný večerník *Svenska Pressen* jistě nebyl znám v Paříži, Londýně nebo Ženevě. Dokonce ani švédský tiskový atašé v Helsinkách nevěnoval pozornost tomu, co se v něm psalo o Stalinovi. O mnoho let později ho Nordling s tímto opomenutím konfrontoval, a on dokonce otevřeně deklaroval svou celkovou lhostejnost k tomuto druhu zpráv. Je zřejmé, že záznam údajné Stalinovy řeči a instrukce publikované v *Timesech* a večerníku *Svenska Pressen* pocházejí ze stejného zdroje a nejspíše ze dne 26. srpna 1939.

Dokonce i kdyby bylo pro falzifikátora snadné zkonstruovat krátký odstavec v *Timesech*, vyžadovalo by to geniálního intrikána, který by vytvořil mnohostupňové schéma bezprostředně po uzavření paktu. Pokud by vše bylo dílem falzifikátora, pak článek z *Timesů* signalizuje, že by byl uchváten z publikování tohoto závažného materiálu. Na druhou stranu však volba večerníku *Svenska Pressen* poukazuje na jistou lhostejnost ke zdaru jeho kampaně.

Dlouhá prodleva mezi Stalinovým projevem a jeho publikováním zůstává sama o sobě nevysvětlitelná. Nordling dále pokračoval tím, že takové složité padělání – pokud to bylo padělání – nemohlo být vytvořeno žádným politikem od zeleného stolu. Vyžadovalo by zkušeného pleticháře. Nikdo z kritiků, kteří pochybují o autentičnosti Stalinovy řeči, však na takovou osobu nepoukázal. Podle Nordlinga žádný takový intrikán neexistoval. Pro Moskvu bylo důležité, aby se oběžník dostal do ciziny bez

Český otisk v tajné světové diplomacii

jakéhokoliv spojení s agenturou TASS nebo jinou sovětskou institucí. Ven by potom tato řeč „prosákla“ prostřednictvím „temné“ osoby, od které by se v případě potřeby šlo distancovat, pokud by byla vůbec identifikovatelná.

Zdá se však, že většina velkých deníků odmítla tento dokument uveřejnit, protože jejich editoři měli za to, že je pod jejich důstojnost míchat se do pouhých „pověstí“. To, že se text objevil pouze v malém švédském večerníku *Svenska Pressen*, nemohlo Stalina uspokojit. Nakonec podle Nordlinga dosáhla Moskva toho, že řeč sovětského vůdce přinesla 28. listopadu 1939 francouzská tisková agentura *Agence Havas*. Tedy dva dny předtím, než Rudá armáda zaútočila na Finsko.⁸⁹

Je nutné zdůraznit, že Nordlingovu hypotézu potvrdil sovětský deník *Pravda*, který 30. listopadu 1939 sdělil svým čtenářům, že se soudruh Stalin vyslovil ke své údajné řeči, kterou zveřejnila *Agence Havas*.⁹⁰ V tomto vyjádření se opět objevil jeho názor, že by válka měla pokračovat tak dlouho, dokud nebudou válčící státy vyčerpané.⁹¹

Stalin měl svoji řeč jistě připravenou nějakou dobu. Bylo mu rovněž zřejmé, že musí své stoupence informovat o přípravách na uzavření překvapující smlouvy, která tak zásadním způsobem revidovala sovětskou politiku. Dále je vysoce pravděpodobné, že základní obsah jeho řeči nebyl znám pouze členům politbyra.

Například plukovník Grigorij Tokajev se dozvěděl základní náležitosti paktu již dva dny po jeho ratifikaci. „Důvěryhodný“ zdroj mu měl sdělit, že Kreml si byl již v čase podepsání paktu plně vědom toho, že by Německo mohlo v průběhu několika dnů napadnout Polsko. Tokajev měl rovněž slyšet přednášky bývalého vyslance ve Spojených státech Alexandra Trojanovského a generálmajora Vološina. Tito soudruzi se měli vyjádřit v tom smyslu, že Sovětský svaz by měl donutit Velkou Británii a Francii ke smrtelnému boji proti Německu a naopak. Od nejmenovaného kremelského oligarchy měl dále Tokajev získat informaci, že pokud se Spojené státy zapojí do války (jak se očekávalo), Hitler by se mohl zhroutit před německou domácí frontou jako nenapravitelně vyčerpaný. Takový stav věcí by byl ovšem pro sovětské zájmy nejnebezpečnější. Moskva tedy musela podporovat Hitlera tak, aby válka pokračovala co možná nejdéle. Dále bylo nutné zbavit ho jeho dobře známé hrůzy z bojů na dvou frontách.⁹²

89 NORDLING, Carl O.: *Did Stalin deliver his alleged speech of 19 August 1939?*, s. 93–106. Molotov před útokem na Finsko uvedl, že Moskva „pouze“ požadovala úpravu hranic okolo Leningradu, a pokračoval tím, že: *Nepředpokládáme, že by se Finsko vzpíralo přijmout naše návrhy*. Pokud by se tak stalo, obával se lidový komisař zahraničí, že by to mělo pro Finsko vážné následky. *AMV*, f. Karel Goliath, neuspořádáno.

90 Stalin pochopitelně dementoval zprávu, která se v *Agence Havas* objevila. Prohlásil, že Německo nenapadlo západní mocnosti, ale že učinilo mírové návrhy a že vládnoucí kruhy ve Velké Británii a Francii odmítly úsilí Sovětského svazu směřující k rychlému ukončení války. Zároveň ovšem nepopřel, že by řekl, že by měla válka pokračovat tak dlouho, dokud nebudou válčící státy vyčerpané. Rovněž nepopřel nic z obsahu své řeči z 19. srpna 1939. Pouze zdůraznil, že Sovětský svaz učinil vše pro to, aby přivodil mír. NORDLING, Carl O.: *Did Stalin deliver his alleged speech of 19 August 1939?*, s. 105.

91 *Pravda*, Moskva, 30. listopad 1939.

92 TOKAEV, Alexandrovich Grigori: *Stalin Means War*. Weidenfeld & Nicolson, Londýn 1951, s. 30, 72–73. Je ovšem nutné podotknout, že Tokajev emigroval po válce na Západ, čímž jako zdroj poněkud pozbývá na důvěryhodnosti.

Ladislav Kudrna

Dva dobové postřehy československých politiků v zahraničí

Za pozornost jistě stojí i úvaha sociálního demokrata Rudolfa Bechyněho⁹³ ze dne 24. srpna 1939, která podpořila výše uvedená fakta. Přitom musíme zdůraznit, že Bechyně si do té doby nemohl přečíst článek z londýnských *Timesů*, nemluvě o večerníku *Svenska Pressen*. Vyjádřil se takto: *Chování komunistických předáků v různých zemích Evropy poskytuje nyní trapnou podívanou. Ještě v předvečer Ribbentropovy cesty do Moskvy náleželi k nerozhodnějším stoupencům války demokracie s nacismem. Za čtyřiaadvacet hodin se obrátili. Dnes náleží k nerozhodnějším pacifistům. Mozek komunistického intelektuála je doktrinářský mozek. Nemyslí. Vykládá toliko teze zrozené v Moskvě. [...] Komunistický intelektuál rozřešil svou krizi velmi jednoduše. Pustil se vrby a chytil se Boha. Nechal intelekt na holičkách – on, intelektuál! – a prohlásil, že sice neví, co a jak, že přátelství sovětsko-nacistickému nerozumí, že je nedovede vyložit, ale že věří Stalinovi. Co Bůh činí, dobře činí. Taková je víra katolika. Co Stalin činí, dobře činí. Taková je víra komunisty. [...] Nastupuje víra ve vůdce ruského komunismu a poslušnost k němu. Kdo nám dovede říci, jaký je tu rozdíl mezi stoupencem Hitlera a stoupencem Stalina?*

Musíme ovšem dodat, že prostí stoupenci komunismu nemají to se svým mozkiem a svým svědomím tak snadné jako komunistický intelektuál. Přece jenom by od svých vůdců rádi slyšeli, co se to vlastně stalo, proč se to stalo a co z toho bude. Pro tuto potřebu vytvořil si komunistický intelektuál jakýs takýs výklad. Říká prostým stoupencům asi toto: „Méně se tažte a více věřte! Stalin ví, co dělá. Spolehněte se na to, že Stalin Hitlera ošidí. Co nyní dělá, je příprava k celosvětové komunistické revoluci: až vykrvácí obě válčící strany, přijde svěží, silná Stalinova Rudá armáda a přinese celé Evropě osvobození z otroctví kapitalismu a promění ji ve Svaz sovětských republik! A za Evropou přijdou na řadu ostatní světadíly!“⁹⁴

Československý vyslanec v Moskvě Zdeněk Fierlinger napsal 26. srpna 1939 Edvardu Benešovi do Londýna obsáhlý dopis o sovětsko-německém paktu o neútočení. V textu se objevila následující závažná pasáž: *U zdejších anglických a francouzských diplomatů převládá přesvědčení, že vedle paktu o nenapadení byla sjednána tajná smlouva o rozdělení Polska a o anexi baltských států Sovětským svazem. Pochybuji, že to odpovídá pravdě, ačkoliv je možné, ba pravděpodobné, že v případě teritoriálních změn Sovětský svaz by žádal svůj podíl.⁹⁵*

Dle mého názoru tyto informace zřejmě unikly z německého zdroje, který chtěl Západu ukázat, že pokud půjde do války proti Německu poté, co zaútočí na Polsko, mohl by se ocitnout ve válce i se Sovětským svazem.

93 Rudolf Bechyně (6. 4. 1881 – 1. 1. 1948) byl novinář, publicista, sociálnědemokratický politik, mnohonásobný prvorepublikový ministr. Po okupaci odešel do emigrace. Ve Velké Británii stanul v letech 1940–1941 v čele Státní rady československé. Později se dostával do konfliktů s Benešem. Po návratu do vlasti se již příliš politicky neangažoval. Podrobněji BARTOŠ, Josef – KOVÁŘOVÁ, Stanislava – TRAPL, Miloš: *Osobnosti českých dějin*. ALDA, Olomouc 1995, s. 15.

94 ANM, f. pozůstalost Rudolfa Bechyněho, k. 4, rukopisy neuveřejněné 232–265. Zde rukopis číslo 240: Hitler a ruská záhada.

95 NĚMEČEK, Jan – NOVÁČKOVÁ, Helena – ŠTOVÍČEK, Ivan – TEJCHMAN, Miroslav: *Československo-sovětské vztahy v diplomatických jednáních 1939–1945. Dokumenty, díl 1 (březen 1939 – červen 1943)*. Státní ústřední archiv v Praze, Praha 1998, s. 78–79.

Český otisk v tajné světové diplomacii

Vybrané ohlasy v sovětském a německém tisku, reakce a prohlášení sovětských a německých představitelů

Samozřejmě zcela jinak hodnotil pakt a pozdější události německý a sovětský tisk.

Dne 30. září 1939 vydali Ribbentrop, von der Schulenburg,⁹⁶ Stalin a Molotov společně podepsané prohlášení, v němž se říkalo zhruba toto: Na východě válka skončila a daný stav je definitivní. Velká Británie a Francie se vyzývají, aby též ony zakončily válku, jinak pouze ony budou za ni odpovědny. Polská záležitost je věcí výlučně Německa a Sovětského svazu. Nově určené hranice jsou navěky konečné a zásah třetích států je vyloučen. Posléze Ribbentrop pohrozil Západu a vyzval Velkou Británii a Francii, aby zastavily zcela beznadějný boj proti Německu. Pokud by však váleční štváči nabyli vrchu, Berlín s Moskvou by již věděly, jak jim čelit.

Zbývá dodat, že již 17. září 1939 Molotov prohlásil, že Polska již není, a proto Sovětský svaz podal bratrskou ruku kmenově a krevně příbuzným obyvatelům Volyně, Haliče a Bílé Rusi.⁹⁷ Nacistický tisk doprovodil tento projev jásosem.

Po novém, v historickém pořadí čtvrtém rozdělení Polska nezůstal stranou ani Ribbentropův protějšek. Molotov vedl řeč proti „krátkozrakým antifašistům“ a Stalin poslal Ribbentropovi telegram, ve kterém se psalo o „přátelství upevněném krví“. Byla to krev polského národa, prolitá na válčisti a posléze popravištích obou diktátorů.⁹⁸

V den sovětského vpádu do Polska moskevská *Pravda* posměšně referovala o vytvoření polské exilové vlády: *Francouzský tisk s úplnou vážností, i když jen velmi těžko potlačující úsměv, rozšířil po světě senzační zprávu. V Paříži na té a té ulici utvořili novou polskou vládu v čele s generálem Sikorským.*⁹⁹ *Území této vlády se podle všeho skládá ze šesti místností, z koupelny a WC. V porovnání s tímto územím je Monako říší přímo bez hranic. Ve velké pařížské synagoze přednesl Sikorski projev k židovským pařížským bankéřům. Synagogu zdobila zástava s bílým orlem, kterého hlavní rabín musel přeměnit na košerované maso, protože orel je pták, kterého ortodoxní Židé zpravidla nejedí. Židé v bývalém Polsku bývali na smrt vystrašení z polské šlechty a z pogromů, ale židovští bankéři v Paříži se generála Sikorského zřejmě nemusejí obávat.*¹⁰⁰

Čeští, němečtí a rakouští komunisté vydali 30. října 1939 společné prohlášení, ve kterém uvedli, že se představitelé sociální demokracie postavili do služeb anglo-francouzského imperialismu, přičemž tvrdili, že tito imperialisté bojují za osvobození

96 Friedrich-Werner Graf von der Schulenburg (20. 11. 1875 – 10. 11. 1944), v letech 1934–1941 německý vyslanec v Moskvě. Po neúspěšném atentátu na Hitlera byl 23. října 1944 Lidovým soudem odsouzen k trestu smrti, který byl 10. listopadu vykonán ve věznici Plötzensee v Berlíně. Blíže SCHORSKE, Carl E.: Two German Ambassadors: Dirksen and Schulenburg. In: CRAIG, Gordon A. – GILBERT, Felix (eds.): *The Diplomats 1919–1939*. Princeton University Press, New Jersey 1953, s. 477–511.

97 Sovětská vláda zdůvodnila 17. září 1939 vpád Rudé armády do Polska tím, že polský stát se rozpadl a již neexistuje. Sovětská vláda cítila povinnost zasáhnout na ochranu ukrajinských a běloruských bratří a opatřit tomuto nešťastnému obyvatelstvu možnost klidné práce. ANM, f. Karel Goliath, neuspořádáno.

98 ANM, f. Karel Goliath, neuspořádáno.

99 Władysław Eugeniusz Sikorski (20. 5. 1881 – 4. 7. 1943) se stal ve skutečnosti ministerským předsedou polské exilové vlády až 30. září 1939.

100 *Pravda*, Moskva, 17. září 1939.

Ladislav Kudrna

německého, českého a rakouského lidu. Tím usnadňovali a zakrývali podvod těchto imperialistů, kteří jako by bojovali v antifašistické válce proti Hitlerovu režimu. Již předtím se německý komunistický vůdce Walter Ulbricht vyslovil v tom smyslu, že anglický imperialismus je nejreakčnější síla světa, což dokazovaly zprávy o zatýkání bojovníků za mír (komunistů), útlaky proti dělnickému tisku, budování koncentráků a vydávání násilnických zákonů proti dělníkům. To dokazovalo, že Anglie vede válku proti pracujícímu lidu a po vítězství nad Německem by nejednala jinak.

V revue *Bolševik* byl v listopadu 1939 otištěn Dimitrovův článek, ve kterém generální tajemník Kominterny označil novou válku za imperialistickou s tím, že v ní jde pouze o novou dělbou světa, nikoliv o demokracii a svobodu. Byla to stejná válka jako ta předchozí z let 1914–1918. Úkolem proletariátu bylo vystupovat proti válce, bojovat za mír. Taktika lidové fronty byla možná pouze v Číně¹⁰¹ a koloniích, nikoliv v evropských zemích, poněvadž v nich jsou sociální demokraté pro pokračování ve válce. Sociální demokraté chtěli, aby dělníci umírali za znovuzřízení starého Polska. Takto vznikla propast mezi komunisty a sociálními demokraty, která znemožnila taktiku lidové fronty. Jednotu dělnické třídy je nutné budovat zesponu, uzavřel Dimitrov svůj text.

Když německý vyslanec Schulenburg přinesl Molotovovi zprávu o invazi do Dánska a Norska, řekl mu sovětský lidový komisař zahraničí, že sovětská vláda má plně pochopení pro opatření vnučená Německu, a pokračoval, že mu přeje v jeho obranných opatřeních plný úspěch. Noviny *Izvestija* 11. dubna 1940 napsaly, že není pochybností o tom, že německé akce v Dánsku a Norsku vyplývají z předchozích rozhodnutí Anglie a Francie.

Stejně tomu bylo po útoku nacistického Německa na západní země. Molotov sdělil Schulenbergovi, že chápe, když se Německo musí chránit proti anglo-francouzskému útoku, a že nepochybuje o německém vítězství. Moskevská *Pravda* referovala 16. května 1940 v tom smyslu, že vtažení Holandska a Belgie do války proti Německu bylo již odedávna připraveno v plánech anglo-francouzského bloku. Tyto plány našly odezvu u holandské a belgické vlády. Článek pokračoval tím, že na těchto územích Britové s Francouzi připravovali vojenské zázemí k útoku na životní centrum Německa (Porúří) a chtěli tak obejít Siegfriedovu linii¹⁰². Již před měsícem byli Němci donuceni bránit se před útokem západních mocností a postupovat vojensky proti těmto bláznům.¹⁰³ Z těchto důvodů nešlo Hitlerovi zazlívát, že se včas zmocnil obou neutrálních zemí. Sověští občané se mohli dále dočíst, že mohou vidět, jakou zodpo-

101 Skutečně, pouze jediný komunistický vůdce Mao Ce-tung prohlásil, že válka Německa proti polskému národu byla válkou imperialistickou s cílem oloupení polského lidu. Proto bylo nutné proti Němcům bojovat. Polský národ se stal obětí agrese a měl právo bránit se proti fašistickému útlaku, proti domácím velkostatkářům a kapitalistům, aby mohl zřídít svůj nezávislý a demokratický stát. Mao Ce-tung: *Vybrané spisy*, sv. 3. Státní nakladatelství politické literatury, Praha 1954.

102 Siegfriedova linie bylo německé obranné pásmo, které mělo chránit německé území proti útoku ze západu.

103 Dne 8. dubna 1940 započalo britské námořnictvo se zaminováním norských výsostných vod. Den poté zahájilo nacistické Německo operaci Weserübung – přepadení Dánska a Norska. Hitler se obával anglo-francouzské invaze do Skandinávie. Vzhledem k tomu, že bez švédské železné rudy by nemohl pokračovat ve válce, rozhodl se po britské akci pro úder proti Norsku. Teprve 10. června 1940 Norové kapitulovali. Podrobněji HART, Liddell: *Dějiny druhé světové války*. Jota, Brno 2000.

Český otisk v tajné světové diplomacii

vědnost vzali na sebe anglo-francouzští imperialisté, když odmítli německé nabídky míru a rozpoutali novou imperialistickou válku v Evropě.¹⁰⁴

Podobný postoj zaujali britští komunisté, kteří se 18. května 1940 vyjádřili v tom smyslu, že anglická panující třída povolala nakonec své poslední rezervy, přičemž její vůdcové byli pověřeni úkolem hnát dělníky na porážku. Zatímco Sovětský svaz posílal do Německa obrovskou hospodářskou pomoc,¹⁰⁵ západní komunistické strany protestovaly proti americkým dodávkám zbraní¹⁰⁶ „prohnilým“ vládám a fašismem prolezlé armádě Velké Británie, Francie a jejich spojenců.

Po kapitulaci Francie si Molotov povolal německého vyslance, aby mu vyslovil nejvřelejší blahopřání sovětské vlády k znamenitému vítězství německé ozbrojené moci.¹⁰⁷

Význam dokumentu

Oproti tomu, co se objevilo ve světovém tisku, prozradil Alexandrov pěti českých komunistů i to, co se mělo teprve stát: zábor Besarábie, bolševizace Pobaltí, pochod Sovětského svazu do Evropy, export komunismu do Evropy, příprava světové revoluce ve válkou zničené Evropě. Vytvoření základů v Pobaltí, které umožní ekonomickou a vojenskou kontrolu oblasti, s možností jejich pozdějšího využití proti Hitlerovi. Nemalá podpora Moskvy Číně v jejím boji proti japonským okupantům, což rovněž nebyla právě známá záležitost.

Postskriptum

Již na konci roku 1938 Klement Gottwald posíloval v Československu obraz Sovětského svazu jako jediné mocnosti, která se nezúčastnila Mnichova, ale naopak byla odhodlána pomoci československému lidu.¹⁰⁸ Mnichovská zrada Západu, jednostranná pomoc Moskvy v září 1938, to vše rezonovalo mezi československou veřejností po osvobození republiky. Vše ještě umocnil průběh války, kdy neuvěřitelně vzrost-

104 ANM, f. Karel Goliath, neuspořádáno.

105 Srovnej VEBER, Václav: *Pakt*, s. 6–7.

106 Roosevelt svolal na 21. září 1939 zvláštní zasedání Kongresu, na kterém se mu konečně podařilo obějit neutralitu své země v nově vypuklém válečném konfliktu. Následně byl 4. listopadu téhož roku přijat tzv. čtvrtý zákon o neutralitě, který umožňoval válčícím stranám, aby ve Spojených státech nakupovaly zbraně a munici, pokud by platily v hotovosti a přepravovaly zakoupené zboží na svých nebo neutrálních lodích. Díky nadvládě britského námořnictva v Atlantiku tak mohly fakticky učinit pouze Velká Británie a Francie. V době, kdy se Francie hroutila pod německým nápor, se Roosevelt zřekl formální neutrality a výmluvně se postavil na stranu Velké Británie. Prohlásil, že Amerika poskytne veškerou materiální pomoc každé zemi, která se postaví proti německé agresi. V září 1940, kdy královské letectvo bojovalo na život a na smrt s německou Luftwaffe, poskytl Velké Británii padesát torpédoborců. Podrobněji KISSINGER, Henry: *Umění diplomacie*, s. 392–401.

107 ANM, f. Karel Goliath, neuspořádáno.

108 Klement Gottwald otevřel téma jednostranné pomoci Sovětského svazu ihned po kapitulaci Československa. Na stránkách *Rudého práva* tvrdil, že to byl pouze Sovětský svaz, který stál při Československu v průběhu mnichovské krize. Podrobněji LUKEŠ, Igor: *Stalin and Beneš at the End of September 1938: New Evidence from the Prague Archives*, s. 28–48.

Ladislav Kudrna

la popularita Rudé armády, respektive Sovětského svazu, který nesl hlavní tíhu boje s Německem. Komunisté toho obratně využili. Záhy po osvobození opět vystupovali s tezí, že to byl pouze a jen Sovětský svaz, který nám chtěl jít na pomoc i bez účasti Francie.¹⁰⁹ Výsledek obratné propagandy se dostavil brzy. Drtivé vítězství komunistů v květnových volbách roku 1946, kterého dosáhli v českých zemích,¹¹⁰ bylo jednou z důležitých změn, jež usměřily cestu k Únoru.

109 Ve své veřejné řeči z 9. září 1945 Gottwald opětovně tvrdil, že to byl Sovětský svaz se svou Rudou armádou, kdo jako jediný stál za Československem v září roku 1938. Tamtéž.

110 Dne 26. května 1946 se uskutečnily v Československu volby do Ústavodárného národního shromáždění. V českých zemích získala KSČ 40,17 % hlasů (na Slovensku drtivě zvítězila Demokratická strana s 61,43 % hlasů). Viz *Československé dějiny v datech*, s. 468. Je nutné zdůraznit, že KSČ nebyla v průběhu první republiky žádnou popelkou na okraji politického spektra, jak dnes někteří tvrdí. Bylo tomu právě naopak. V parlamentních volbách roku 1920 získala sociálně demokratická strana 37,4 % všech hlasů. Daleko za ní byla strana lidová (16,4 %), agrární (14,2 %) a národně socialistická (11,8 %). Drtivé volební vítězství sociální demokracie však nebylo úspěchem oficiálního vedení strany, ale vítězstvím marxistické (tj. komunistické) levice ve straně. V roce 1925, tedy v době, kdy v Evropě již pominula revoluční vlna, se nejsilnějšími stranami po volbách stali agráři (13,66 %) a pro mnohé překvapivě komunisté (13,15 %). Bylo to na evropské poměry něco mimořádného. Ani v říjnových předčasných volbách roku 1929 se komunisté neztratili. Prvenství uhájila agrární strana (14,97 %), čtvrtí byli komunisté (10,20 %). Poslední předválečné volby proběhly 19. května 1935 a komunisté byli opět čtvrtí s 10,3 % hlasů. Nejvíce hlasů získala Henleinova SdP (15,2 %), která v té době zastupovala téměř 70 % sudetských Němců. ČAPKA, František: *Dějiny země Koruny české v datech*, s. 584–585, 597, 604, 615–616.

Český otisk v tajné světové diplomacii

Translation

Prague, November 17, 1939.

To the
American Consulate General,

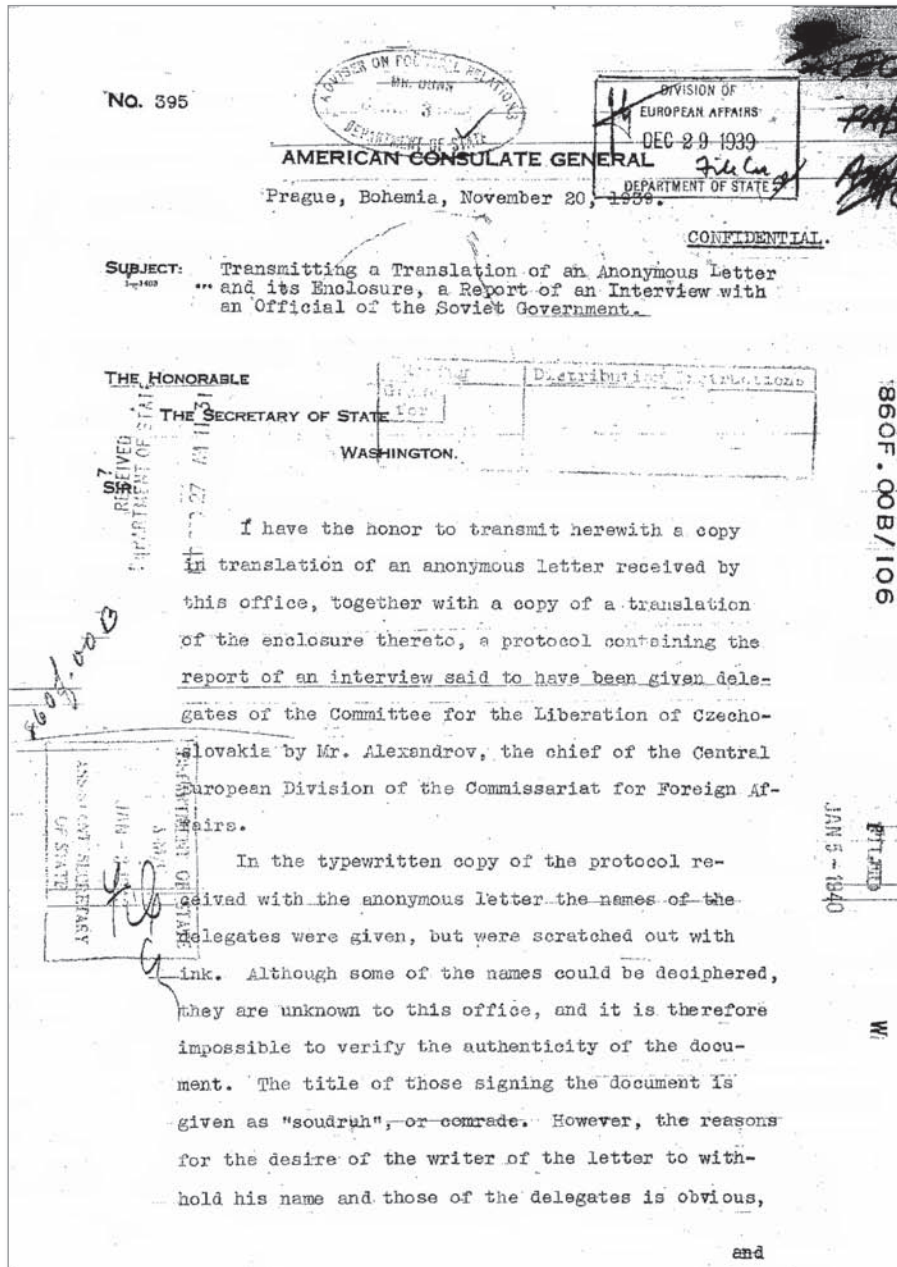
P r a h a .

Enclosed you will find a copy of the protocol which I just received. I beg you to excuse me for not signing this letter and having scratched out the names of the delegates mentioned in the protocol because if this letter would get into wrong hands our ultimate fate would be the same as that of other members of our nation, i. e., death caused by torture.

(Initialled) J. L.

Anonym, skrytý pod iniciálami J. L., předal 17. 11. 1939 kopii protokolu americkému konzulovi v Praze Irvingu Nelsonovi Linnelovi
Foto: NARA

Ladislav Kudrna

Linnel zaslan 20. 11. 1939 pět kopií protokolu do Washingtonu a jednu do Berlína. Nechybělo vysvětlení pozadí celého případu.
Foto: NARA

-2-

and the translation is transmitted as of possible
interest to the Department.

Respectfully yours,

Irving N. Linnell
Irving N. Linnell,
American Consul General.

Enclosure:

Translation of
anonymous letter
and of protocol.

In quintuplicate to the
Department of State;
one copy to Embassy,
Berlin.

800

KFP/ABL

5. *gjn*

Ladislav Kudrna

TranslationProtocol

drawn up with the following members (delegates) of the Committee for the Liberation of Czechoslovakia on October 26, 1939:

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX
 XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX
 XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX
 XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

The undersigned delegates submit herewith a report about their negotiations with the Moscow authorities and the Komintern. Whatever is mentioned in the report are true facts confirmed by our honor.

After our departure from Prague on July 17th last, we made all possible efforts to get to the USSR. In view of the fact that we had to use illegal ways we reached Moscow not sooner than on August 3rd last.

As soon as we got in touch with the Resident Czechoslovaks, we asked for a hearing by Stalin and Molotov. Although our appeal was repeated we were not received. Finally on October 5th and October 12th, respectively, we were received by M. Alexandrov, the chief of the Central European Division of the Commissariat for Foreign Affairs.

In answer to our irritation voiced against the Soviet-German treaty, we were told that that had to happen because if the USSR had concluded a treaty with the Western Powers, Germany would never have unleashed a war from which will develop world revolution which we have been preparing for a long time. Lenin succeeded in building up Communism while Stalin, as a result of his foresight and wisdom, will lead Europe into a world revolution. You of Bohemia and the rest of Europe erroneously use the expression of Soviet Russia, when in fact we are the USSR. Stalin is not the chairman of some kind of Russia, but of the USSR. Our activity therefore must be considered from that point of view. All of our State officials must, in the first place, be Communists. It is for this reason that Stalin, who is not a Russian, is able to rule over states in which Russians are in the majority.

In so far as the treaty is concerned, the following may be pointed out:

- 1) It caused the war;
- 2) Hitler directly forced upon us a free hand in the Baltic;
- 3) He gave us a chance to build up Greater Ukraine and White Russia;

4)

Český otisk v tajné světové diplomacii

-2-

- 4) By having surrendered and placed himself at our mercy, Hitler surrendered to us also Germany, the bulwark in Central Europe;
- 5) He gave us a free hand in our dealings in Bessarabia and also in your former Sub-Carpathian Russia;
- 6) He opened our way to Europe.

We received the following explanation to the above:

1) A surrounded Germany would never have entered into war. Hitler felt convinced that he succeeded in what he had accomplished in the case of Czechoslovakia. He always uses the same methods: Divide and rule. In that manner he instigated you against the Slovaks and the Poles. He used Munich to arouse distrust between you and the West. He instigated the Slovaks against the Magyars and the Poles. He is happy and contented that he separated the USSR from the West.

2) Whatever Great Britain refused to give us was actually offered to us by Hitler because he realized the substance in our negotiations with the West. The USSR has been excluded from the European overseas trade and commerce. By having gained bases in the Baltic we succeeded in gaining economic and military control there. As a result of his narrow-mindedness, Hitler enabled us to establish bases against himself. We will have no difficulties to Bolshevize the Baltic States.

3) He offered us a partition of Poland which we also got without any losses.

4) By having concluded a treaty with us, Hitler blocked his own way into other states. Economically, he depends upon us alone and we shall direct his economy in such a way as to drive the belligerent countries into revolution. A long war will cause revolution in Germany and France. We will supply the Germans so that they will still be hungry.

5) Hitler's plan is to get control of south-eastern Europe. When that happens we will regain Bessarabia and Sub-Carpathian Russia.

6) As a result of the economic treaties he opened our route into the Reich. His war will exhaust Europe which then will fall in our lap. The peoples will accept any regime which will follow after the war.

CR Only two states exist which may block our way and prevent a realization of our plans, i. e., Italy and Great Britain. Fortunately, an Anglo-Italo-French block will never be concluded. Hitler assured us that

he

